

ШУУДАНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

ЦАХИМ ХӨГЖИЛ, ХАРИЛЦАА ХОЛБООНЫ ЯАМ

АГУУЛГА

ХУРААНГУЙ ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

- 1.1. Үнэлгээ хийх шалтгаан
- 1.2. Үнэлгээний хүрээ
- 1.3. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт
- 1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр
- 1.5. Мэдээлэл цуглуулах арга

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

- 2.1. Шуудангийн тухай хуулийн ерөнхий хэрэгжилт буюу зорилтын хэрэгжилт
- 2.2. Шуудангийн салбарт оролцогчдын чиг үүргийн хэрэгжилт
- 2.3. Шуудангийн үйлчилгээ, бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ, шуудан илгээмжийн төрөл, зэрэглэл, шуудангийн онцлог үйл ажиллагаа
- 2.4. Шуудангийн хяналт, хариуцлага

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ОЛОН УЛСЫН ТУРШЛАГА

- 3.1. Хуулийн зорилт, шуудангийн үйл ажиллагааны төрөл
- 3.2. Хуулийн бүтэц, агуулгын харьцуулалт
- 3.3. Хуулиудад холбогдох нэр томъёог тодорхойлсон байдал

ХАВСРАЛТ

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1: Үнэлгээний хүрээ

Хүснэгт 2: Шалгуур үзүүлэлт

Хүснэгт 3: Харьцуулах хэлбэр

Хүснэгт 4: Дэлхийн шуудан холбооны Конвенцийн агуулга

Хүснэгт 5: Шуудангийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэхээр батлан гаргасан баримт бичгүүд

Хүснэгт 6: Өрх бүрт шуудан

Хүснэгт 7: Нээлттэй асуулгад хариу ирүүлсэн оролцогчид

Хүснэгт 8: Нээлттэй асуулгад оролцогчдын хуулийн хэрэгжилтийн байдалд өгч буй үнэлгээ

Хүснэгт 9: Оролцогчдын бүрэн эрх, чиг үүрэг

Хүснэгт 10: Шуудангийн үйлчилгээ

Хүснэгт 11: Хуулийн зорилт, шуудангийн үйл ажиллагааны төрөл

Хүснэгт 12: Хуулийн бүтэц, агуулгын харьцуулалт

Хүснэгт 13: Хуулиудад холбогдох нэр томъёог тодорхойлсон байдал

Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамны захиалгаар Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт Монгол Улсын Засгийн газраас 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 6 дугаар хувсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу үнэлгээг хийж гүйцэтгэлээ.

Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх зорилго нь хуулийн хэрэгжилтийн явц дахь ололт, амжилтыг бататгахын зэрэгцээ хуулийг хэрэгжүүлэх явцад гарч буй хүндрэл, бэрхшээл, тулгамдсан асуудал болон шуудангийн салбарын болон нийгмийн хөгжил, цаг үеийн онцлогоос үүдэн үгүйлэгдэж буй эрх зүйн зохицуулалт бий эсэх, хууль хэрэгжүүлэх явцад хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчил бий эсэхийг илрүүлэн, судалгааны үр дүнд үндэслэн цаашид тухайн хууль тогтоомжийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломж, шаардлагатай бусад арга хэмжээг тодорхойлоход оршино. Тус үнэлгээг хуанлийн 21 хоногийн хугацаанд хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх ажил нь төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх болон олон улсын туршлага судлах үе шатаас бүрдсэн болно.

Судалгаанд Шуудангийн тухай хуулийн 6 бүлгийн хэрэгжилтийг “зорилгод хүрсэн түвшин”, “практикт нийцэж байгаа байдал”, “хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал” гэсэн 3 шалгуур үзүүлэлтийн дагуу “байх ёстой болон одоо байгаа”; “хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойших”; “тохиолдол судлал” гэсэн 3 харьцуулах хэлбэрийн хүрээнд баримт бичгийн болон чанарын судалгааны аргаар үнэлсэн болно.

Ингэхдээ баримт бичгийн судалгааны хүрээнд:

- Монгол Улсын нэгдэн орсон, соёрхон баталсан олон улсын гэрээ, хэлэлцээр, олон талт гэрээ (*тайлангийн холбогдох хэсгээс үзнэ үү*);
- 2003 онд баталсан Шуудангийн тухай хууль, түүний үзэл баримтлал, хуралдааны тэмдэглэл болон бусад нэмэлт, өөрчлөлтийн холбогдох материалууд;
- Шуудангийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх эрх бүхий субъектүүдээс батлан гаргасан нийт 26 хуульчилсан акт;
- Хүн амын тоо ойролцоо, эрх зүйн нэг бүлд хамаарагддаг, хөгжиж гэсэн статус бүхий 3 улс (Эстони, Латви, Серби) болон Бүгд Найрамдах Казахстан улсын Шуудангийн тухай хуулиудыг харьцуулан судалсан болно (*харьцуулсан хүснэгт тус бүрээс үзэх*).

Чанарын судалгааны хүрээнд:

- Шуудангийн салбарын оролцогчдоос авсан нээлттэй асуулгын судалгаа авахаар (3 төрлийн судалгаа)-г 6 төрийн болон төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч байгууллага, 10 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, мэргэжлийн холбоо (70 аж ахуйн нэгжийн гишүүнчлэл бүхий)-нд хандаснаас дараах байгууллагууд судалгаанд хамрагдсан болно;

Төрийн байгууллага	Хуулийн этгээдийн төлөөлөл
Зам тээвэр, хөгжлийн яам	Монгол шуудан ХК
Гаалийн ерөнхий газар	Монгол Инфинити шуудан ХХК
Шударга өрсөлдөөн хэрэглэгчийн төлөө газар	Туушин ХК
Харилцаа холбооны зохицуулах хороо	Монголын тээвэр зуучдын нэгдсэн холбоо

- Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны статистик, “Монгол шуудан” ХК-ын үйл ажиллагаа болон санхүүгийн тайлан;
- Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны “Шуудангийн салбарын зохицуулалт” зөвлөгөөний үеэр танилцуулсан илтгэлүүд;
- “Өрх бүрд шуудан” Үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн тайланд хийсэн хяналт-шинжилгээний тайлан;
- Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн гэрээний үүргийн биелэлтийн тайлан зэрэг холбогдох судалгаа, мэдээллийн хүрээнд үнэлгээ хийсэн болно.

ДҮГНЭЛТ:

Юуны өмнө 2003 онд батлагдсан Шуудангийн тухай хууль нь анх батлагдсан зорилгоо биелүүлж, анх хууль батлагдах үетэй харьцуулахад:

1) Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо болон шуудангийн салбарын харилцаанд оролцогч бусад төрийн байгууллага, албан тушаалтан, үйлчилгээ эрхлэгч болон үйлчлүүлэгч гэсэн олон талын оролцоо бүхий шуудангийн тогтолцоо нэгэнт бүрдсэн;

2) Монгол Улсын нэгдсэн орсон Дэлхийн Шуудангийн Конвенц, соёрхон баталсан Дэлхийн шуудан холбооны дүрэм, түүний нэмэлт, протоколууд, Шуудангийн санхүүгийн үйлчилгээний хэлэлцээр болон Харилцаа холбооны тухай, Зөвшөөрлийн тухай, Шуудангийн тухай болон холбогдох бусад хууль, “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичиг, Шуудангийн хуулийг хэрэгжүүлэхээр баталсан нийт 26 хуульчилсан акт бүхий олон улсын болон үндэсний эрх зүйгээс бүрдсэн салбарын зохицуулалтын механизм нэгэнт бүрдсэн нь 2003 оноос хойших 21 жилийн хугацаанд олон талын хичээл, зүтгэл, нөр их ажлаас бүтсэн ололт, амжилт мөн болохыг цохон тэмдэглэх нь зүйтэй.

Үүний зэрэгцээ Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварыг үнэлэх явцад цаашид анхаарч, засан сайжруулах зүй ёсны шаардлага тулгарсан дараах асуудлууд байгаа нь судалгаагаар тогтоодсон болно. Үүнд:

3) Хэдийгээр 2003 онд батлагдсан Шуудангийн тухай хууль нь өөрчлөгдөн шинэчлэгдэж буй салбарын хэрэгцээ, шаардлагыг бүрэн хангаж чадахгүй, шуудангийн харилцаанд оролцогчид болон тэдгээрийн чиг үүргийг бүрэн тодорхойлоогүй, өөрчлөгдөн буй шуудангийн үйлчилгээний төрлийг бүрэн тодорхойлж, зохицуулаагүй, салбарын хяналт болон хариуцлага, нөхөн төлбөрийн асуудал, санхүүгийн үйлчилгээ, цахим худалдаа үйлчилгээ, хүргэгдээгүй шуудан илгээмжийн асуудал, аюулгүй байдлын арга хэмжээ, өргөдөл, гомдол түүний шийдвэрлэлт гэх мэт олон зүйлийг шинэчлэн болон шинээр зохицуулах шаардлага үүссэн байна.

4) Хуулийг чанартай хэрэгжүүлэх асуудал тулгамдаж байгаа нь судалгаанаас харагдлаа. Тухайлбал, 2010 онд л үндэсний хөтөлбөрөөр зорилт болгон дэвшүүлж байсан шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой болгох, энэ талаар гадаадын зөвлөх мэргэжилтэн, мэргэжлийн судалгааны багийн зөвлөмж авах; хот хоорондын болон орон нутгийн шуудангийн хүргэлтийг бүсчилсэн тогтолцоонд шилжүүлэн зохион байгуулах хувилбарыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, шуудан солилцооны бүсийн төв байгуулах асуудлыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулах; хот хоорондын болон орон нутгийн шуудангийн хүргэлтийг бүсчилсэн тогтолцоонд шилжүүлэн зохион байгуулах

хувилбарыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, шуудан солилцооны бүсийн төв байгуулах; өрх бүрийг шуудангийн хайрцаар хангах төсөл, хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх; шинээр ашиглалтад орж байгаа нийтийн болон хувийн орон сууцанд шуудангийн хайрцаг байрлуулах үйл ажиллагаа хийгдээгүй бөгөөд цаашид шуудангийн зах зээлийг тэлэхээр зорьж байгаа бол эдгээр хэрэгжүүлээгүй төсөл арга хэмжээг улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө гэх мэт бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт шат дараатайгаар суулган төсвөөс санхүүжүүлэх замаар хэрэгжүүлэх шаардлага байсаар байна.

5) Эцэст нь шуудангийн мэргэжлийн боловсон хүчний хэрэгцээ хангалтад дүн шинжилгээ хийж, шуудангийн ажил мэргэжлийг давхар болон дангаар эзэмших боломжоор нь ангилан сургаж бэлтгэх чиглэлээр сургалтын хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулах, хүний нөөцөд анхаарах хэрэгцээ шаардлага байгааг асуулгын судалгаанд оролцсон байгууллагууд дэвшүүлсээр байна.

ЗӨВЛӨМЖ:

1) Улсын Их Хурал 2024 оны 3 дугаар сарын 29-ний өдөр “Монгол Улсын нэгдсэн орсон олон талт олон улсын гэрээний хэрэгжилтийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 24 дүгээр тогтоол баталсан байна. Уг тогтоолын 2 дугаар заалтын “*б/Монгол Улсын нэгдэн орсон олон талт олон улсын гэрээний хэрэгжилтийг хариуцах төрийн байгууллага хоорондын уялдаа холбоо, мэдээлэл дамжуулах, солилцох мэдээллийн нэгдсэн цахим санг бий болгох;*

в/Монгол Улсын олон талт олон улсын гэрээ болон холбогдох тайлбаруудыг орчуулж, хэвлэн нийтлэх, олон улсын гэрээний хэрэгжилт хариуцсан төрийн албан хаагчдыг чадавхжуулах, олон улсын гэрээний талаарх иргэдийн боловсролыг дээшлүүлэх, олон улсын гэрээний зүйл, заалтын практик хэрэглээг бий болгох зорилгоор хуульчдад зориулсан сургалтыг тогтмол зохион байгуулах, гэрээний хэрэгжилтийг тайлагнахад шаардагдах зардлыг төсөвт тусгуулах арга хэмжээ авах;” гэсэн дэд заалтын хүрээнд шуудангийн салбарын нэгдэн орсон олон улсын олон талт гэрээ, хэлэлцээр холбогдох гарын авлагын албан ёсны орчуулгын зардлыг төсөвт тусгуулах замаар орчуулга хийлгэн, эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн санд байршуулах, мөн салбарын холбогдох ажилтнаа мэргэшүүлэх.

2) Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд хуулийн хэрэглээ болон хэрэгжилттэй холбоотойгоор Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яаманд танилцуулга хийх хүсэлтээ асуулгаар дамжуулан илэрхийлсэн “Монгол Шуудан” ХК-ийн танилцуулга сонсох, Шуудангийн тухай хууль болон түүнээс үйл ажиллагаанд үүсэн гарч буй хүндрэл, бэрхшээлийн талаар уулзалт хийх хүсэлтээ илэрхийлсэн “Монгол Инфинити шуудан” ХХК болон холбогдох талуудын төлөөллийг оролцуулан уулзалт зохион байгуулах.

3) Шуудангийн салбарын оролцогчдын тэгш төлөөлөл, салбаруудын хоорондын уялдаа (тээвэр, гааль, цагдаа, шудрага өрсөлдөөн, бүх шатны засаг дарга нарын төлөөлөл, статистик, гадны зөвлөх байгууллага болон үйлчилгээ эрхлэгчид)-г хангаж, олон улсын харьцуулсан судалгааг харгалзан үзэж, бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн, өөрчлөгдөн буй шуудангийн зах зээлийн эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн байдлаар Шуудангийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх.

Судалгаанд оролцогчдын Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхдээ гаргасан үндэслэлээс:

- Шуудангийн харилцан холболтын хэрэгжилт, сүлжээний талаарх ойлголт зөрүүтэй тул харилцан холболт хангалтгүй байдаг;
- бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн зохицуулалтыг шинэчлэх шаардлагатай
- Шуудангийн тухай хуулийн зохицуулалтуудын хувьд хэт ерөнхий, зах зээлийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж зохицуулалт хийж чадахгүй болсон;
- Шуудангийн тухай хууль цахим шилжилт, хил дамнасан худалдаа зэрэг цаг үеийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж чадахгүй байна;
- Шуудангийн зах зээлийн хумигдмал байдал ялангуяа цар тахалаас хойш шуудангийн хэрэглэгчдийн зан төлөв, бизнес загварын өөрчлөлт түүний нөлөөлөл тусгай зөвшөөрлийн үйл ажиллагаанд шууд нөлөөлөлөө давуу болон сөрөг талаар үзүүлсээр байна. Дурьдсан нэмэлт өөрчлөлтүүд нь тухайн үеийн гал дарах зорилготой өөрөөр хэлбэл зарчмын өөрчлөлт болж чадаагүй;
- Шуудангийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах шаардлагатай;
- 2003 онд энэхүү хууль батлагдаж байх үеийн нөхцөл байдал ялангуяа шуудангийн зах зээлийн нөхцөл байдал өдөр бүр өөрчлөгдөж байгаатай холбогдуулан хуулийн өөрчлөх шаардлагатай;
- шуудангийн сүлжээ байгуулах болон үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшдэг хэдий ч бүрэн гүйцэт үйл ажиллагаа явуулахад хаагдмал байсаар байна;
- Тусгай зөвшөөрлийн зохицуулалт хангалтгүй байна, энэ чиглэлд үйл ажиллагаа явуулдаг компаниудын хөрөнгө оруулалтыг хамгаалахгүй байна. Шуудангийн зах зээлийн 80 хувийг Улаанбаатар хот, 20 хувийг Орон нутаг эзэлдэг бөгөөд орон нутагт зөвхөн үндсэн сүлжээ эзэмшигч үйл ажиллагаа явуулан алдагдал хүлээн ажиллаж байна;
- Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигч, бүх нийтийн үйлчилгээний үүрэг хэрэгжүүлэгчтэй төрийн байгууллага хэрхэн хамтран ажиллах, хэн хэрхэн оролцох нь тодорхойгүй, сүлжээ өргөтгөх, сайжруулах хүрээнд газар эзэмших эрх хязгаарлагдмал;
- Хуульд бүх шатны засаг даргын чиг үүргийг хэт ерөнхий зохицуулсан тул дэмжлэг үзүүлдэггүй, гэтэл дэмжлэг авах, хамтран ажиллах шаардлагатай. Жишээ нь: Газар, үндсэн сүлжээний дэд бүтцийг өргөжүүлэх, сайжруулах, засвар үйлчилгээ хийхтэй холбоотой хамтын ажиллагаа, орон нутгийн алдагдлыг нөхөх, орон нутгийн ажилчдад олгодог нэмэгдэлд хамруулах /жишээ нь: Өмнөговь аймгийн нутгийн дэм хөтөлбөр/, бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн сангийн санхүүжилтээр баригдсан барилга байгууламжуудад шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх гэх мэт хамтрах ажиллах шаардлага үүсдэг;
- Нийслэл Улаанбаатар хотын хувьд шуудангийн үйлчилгээ эрхлэн түгжрэлийг бууруулахад хувь нэмэр оруулж ажилладагийн хувьд 1-р эгнээгээр зорчих, дугаарын хязгаарлалтгүй зорчих зэрэг үйл ажиллагааны дэмжлэг хангалтгүй, авто зогсоол, орон сууцны хорооллын зогсоолд чөлөөтэй нэвтрэх хуультай боловч, зогсоолын хаалт зэрэг зохицуулалтаас шалтгаалан хууль биелэгдэхгүй хүндрэл учирдаг;

- Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэх эрх зүйн орчин тэр дундаа мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээний эрх зүйн орчинг хязгаарласан нь нэгдэн орсон олон улсын гэрээг зөрчиж байгаа;
- Давамгай байдалтай аж ахуйн нэгжийг тогтоох, тарифын хязгаарлалт хийх зохицуулалт үйл ажиллагаанд хүндрэл учруулдаг тул давамгай байдалтай үйлчилгээний төрөл, хүрээ хязгаарыг дахин тооцох, тарифын хязгаар тавихгүй байх шаардлага тулгарч байна;
- Шуудангийн сүлжээ, үндсэн сүлжээний зохицуулалт, тусгай зөвшөөрлийн зохицуулалтыг сайжруулах шаардлагатай;
- шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд нэр томъёоны тодорхойлолтоос өөр дэмжлэг боломж хараахан байхгүй байна;
- Шуудангийн тухай хууль зохицуулалтуудын хувьд хэт ерөнхий, зах зээлийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж зохицуулалт хийж чадахгүй, цахим шилжилт, хил дамнасан худалдаа зэрэг цаг үеийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж чадахгүй байгаа бөгөөд бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн зохицуулалтыг шинэчлэх шаардлагатай байна;
- Сүлжээний талаарх ойлголт зөрүүтэй тул харилцан холболт хангалтгүй байдаг тул шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд яаманд асуудал танилцуулах хүсэлтэй;
- Хуульд шуудан тээвэрлэлтэд оролцоотой зарим төрийн болон хувийн байгууллагуудын чиг үүрэг байхгүй;
- Тус хуулийн 2-р бүлэгт “Шуудангийн талаархи төрийн зохицуулалт” хэсэгт бусад оролцоотой төрийн байгууллага тэр дундаа албан тушаалтны чиг үүрэг хангалтгүй зохицуулагдсан төдийгүй шуудангийн илгээмж тээвэрлэх асуудлаарх яам, агентлаг хоорондын уялдаа холбоо зохицуулсан зохицуулалт байдаггүй;
- Зам, тээврийн салбарын хувьд Агаарын тээврээр хийгддэг ачаа болон шуудангийн статистик мэдээллийг Иргэний нисэхийн Ерөнхий газар бүртгэн гаргаж статистик мэдээллээ яам болон ҮСХ-д тогтмол хүргүүлдэг бөгөөд статистик бүртгэл хийгддэггүй, дутуу хийгддэг, мэдээллээ өгдөггүй, мэдээлэл нь шаардлага хангахгүй, үнэн зөв байж чаддаггүй гэх зэрэг асуудал үүсдэг;
- Шуудангийн тухай хуулийн 7.1.3-т “үйлчлэгч болон шуудангийн илгээмж тээвэрлэгч этгээдийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах журам баталж хэрэгжүүлэх” гэсний дагуу тус журамд Зам, тээврийн хөгжлийн яамнаас санал өгч оролцох саналтай байна;
- Төрийн байгууллага болон хувийн байгууллагууд хоорондын уялдаа холбоо сул байгаа нь мэдээлэл солилцох дамжуулахад хүндрэлтэй;
- Дэлхий дахин даяарчилж байгаатай холбоотой цахим шууданг хэмжээ, жингээр нь хязгаарлан татварын хувь, хэмжээг бодитоор тооцох;
- Дипломат ачаа, тусгай хэрэгслийн шууданд гаалийн хяналт шалгалт хийх боломжгүй байгаа нь хориглосон хязгаарласан барааг гаалийн хилээр нэвтрүүлэх эрсдэл үүсч, мөн шуудангаар яаралтай хугацаанд авах овор хэмжээ их барааг шуудан илгээмжээр аж ахуйн нэгж болон хувь хүн хүлээн авч байгаа нь хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлага үүсгэж байна;
- Шуудангийн тухай хуулиар арилжааны шинж чанаргүй бараанд татвар ногдуулж байгаа нь амьдралд нийцэхгүй байгаа бөгөөд тодруулбал ижил

төрлийн бараа 2 ширхэгээс дээш байхад татвар тооцож байгаа нь амьдрал дээр маш их хүндрэл учруулж байна;

- Тусгай зөвшөөрлийн асуудлаас үүсэлтэй хүндрэл бэрхшээд маш их байна. Тусгай зөвшөөрлийн үйл ажиллагаанд хяналт, шалгалтыг бүрэн төгс хийж байх. Барааг шуудангийн дагалдах болох CPCN-72 (шуудангийн дагалдах) дээр барааны мэдээллийг хэт ерөнхий илт худлаа тэмдэглэл үйлдэн, гаальд мэдүүлж байгаа нь Шуудангийн тухай хууль, нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцийн зүйл заалтыг хэрэгжүүлэхгүй байна. Шуудангийн ачааны жингийн стандартыг мөрдөхгүй байна;
- Цахим системд сайжруулалт, өргөтгөл яаралтай хийх хэрэгтэй байна. Шуудангийн тухай хуулинд цаг үе, газар нутаг, цахим худалдаа хөгжиж байгаагаар холбоотой өөрчлөлтийг тусгах шаардлагатай байна;
- Upost програмыг сайжруулах;
- Шуудангийн ачааны жинд тавих стандартыг мөрддөггүй, Стандарт хэмжил зүйн үндэсний төвөөс тогтоосон стандарт MNS-ыг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлдэггүй (тухайлбал баглаа боодлын стандарт хэрэгждэггүй, илгээгч тал Шуудангийн тухай хуулийг мөрддөггүй, овор хэмжээ ихтэй, стандартаас хэтэрсэн байдаг), цахим худалдаанд хүлээн авагчийн нэр, хаяг нэг стандартаар бичигддэггүй зэрэг зөрчлүүд байнга давтагддаг;
- Шуудангийн мэргэжлийн боловсон хүчнийг бэлтгэх асуудалд анхаарах хандуулах;
- Онлайн программ хангамж муу (гаалийн манифестийн үлдэгдэл, жагсаалтыг гараар хийж, цаг хугацаа, мэдээллийг үнэн бодит байдал алдагдаж байна);
- Шуудангийн салбарт ажиллах хүч дутмаг, цагийн ажилтан нэмэгдүүлэх шаардлагатай байдаг;
- Хаяг байршлын мэдээллийг тогтмол шинэчлэх талаар үүрэгжүүлсэн заалт хуульд оруулах, эсвэл хамтарч ажиллахад анхаарах шаардлагатай байна;
- Шуудан холбооны тээвэр зохион байгуулалттай холбоотой зохицуулалтыг Шуудангийн тухай хуульд нэмж оруулах, хувь хүний хэрэглээний бараатай холбогдсон зарим харилцааг илүү шуурхай болгох шаардлагатай байна;
- Гаалийн болон Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуультай холбоотой асуудал нийтлэг үүсдэг, олон улсын зарим шууданд хэт өндөр татвар оногдуулахаар зохион байгуулагдсан нь шуудангийн хөгжилд тээг болж байгаа;
- Хуулиар шуудангийн төрлийг тогтоосноос “дотоод хэрэглээний шуудан” гэсэн төрлийг хасах саналтай байна. Учир нь бизнесийн байгууллага өөрийн дотоод хэрэглээнд ашиглаж байгаа үйл ажиллагааг хууль дагаж гарсан журмаар зохицуулах нь оновчтой биш байна гэх мэтээр нээлттэй саналууд ирсэн болно.

---o0o---

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

1.1. Үнэлгээ хийх шалтгаан

Монгол Улс 2006 онд Шуудангийн санхүүгийн үйлчилгээний хэлэлцээр¹, түүнчлэн Дэлхийн шуудан холбооны дүрэм, түүний нэмэлт протоколууд², Дэлхийн шуудангийн конвенцид³ нэгдэн орж соёрхон баталсан. Ийнхүү соёрхон баталсанаас хойш Монгол Улсын нэгдэн орсон эдгээр олон улсын олон талт гэрээний хэрэгжилт ямар түвшинд байгаа талаар тодорхой тайлан, судалгаа гараагүй, Улсын Их Хурал дээр холбогдох мэдээлэл танилцуулагдаагүй⁴ байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 5 дугаар сарын 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод:

Өрсөлдөх чадвартай брэнд бүтээгдэхүүн

Зорилт 4.5. Олон улсад өрсөлдөх чадвартай бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдийг хөгжүүлж, ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг инновацад тулгуурлан хөгжүүлж, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх үе.

1. Судалгаа, шинжилгээ, шинэ санаа, оюуны бүтээл, брэндэд тулгуурласан гадаад зах зээлд чиглэсэн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлсэн байна.
2. Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн бэлтгэн нийлүүлэлт, борлуулалтын тогтолцоог кластерын зарчмаар хөгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Бүс нутгийн болон олон улсын чанар, стандартын тогтолцоог нэвтрүүлэх, цахим худалдааг хөгжүүлэх замаар бүс нутгийн нэмүү өртгийн сүлжээнд холбогдож ажиллах үе.

1. Бүс нутгийн эдийн засгийг дэмжих экспортын төрөлжилт бий болсон байна.

III үе шат (2041-2050): Технологийн дэвшил, ур чадвартай хүний нөөц, цахим худалдаанд тулгуурлан дэлхийд өрсөлдөх чадвартай, инновацад суурилсан брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, нийлүүлэх үе.

гэж заасан.

Түүнчлэн, Монгол Улсын Их Хурлаас 2003 онд Шуудангийн тухай хуулийг баталж, улмаар 2005, 2007, 2015, 2018, 2019, 2022, 2023 онуудад нийт 8 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт орсон ч хэрэгжиж эхэлснээс хойшхи 21 жилийн хугацаанд хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийгдээгүй⁵.

¹ 2006 онд Хэлэлцээрт нэгдэн орсныг соёрхон батлах тухай хуулиар нэгдэн орсон.

² Дэлхийн шуудан холбооны дүрэмд хэдэн онд нэгдэн орсон талаар “Эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн сан”-д мэдээлэл байхгүй, харин 2003, 2006, 2011 оны соёрхон батлах тухай хууль байх бөгөөд, 2019 тус дүрмийн есдүгээр нэмэлт, өөрчлөлтийг соёрхон баталсан талаарх мэдээллийг www.parliament.mn цахим хуудаснаас олов.

³ Нэгдэн орсныг соёрхон баталсан тухай хууль “Эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн сан”-д бүртгэгдээгүй байна. Гэвч 1963 онд уг байгууллагын гишүүнээр элссэн гэх мэдээлэл ЦХХХЯ-ны албан ёсны цахим хуудаснаас иш татав.

⁴ Монгол Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 9 дүгээр тогтоолоор байгуулагдсан “Монгол Улс олон талт олон улсын гэрээнд нэгдэн орсноор хүлээсэн үүргийн хэрэгжилтийн тайланг холбогдох олон улсын байгууллагад хүргүүлэх, тайлантай холбогдуулан олон улсын байгууллагаас ирүүлсэн зөвлөмжийн дагуу хэрэгжүүлж байгаа ажлын явц байдалтай танилцах, санал, дүгнэлт боловсруулах” үүрэг бүхий ажлын хэсгийн танилцуулгаас.

⁵ 2017 онд Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос Шуудангийн хуулийн хэрэгжилтийн талаар судалгаа хийсэн талаар “Шуудангийн салбарын зохицуулалт 2017” Зөвлөгөөн дээр танилцуулсанаас өөрөөр.

2015 онд баталсан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 51.3-т заасны дагуу хууль тогтоомжийг дагаж мөрдсөнөөс хойш 5 жил тутамд хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхээр заасан зэрэг нь энэхүү үнэлгээг хийх үндэслэл болов.

Нөгөө талаас Шуудангийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш 21 жилийн хугацаа өнгөрч байгаа тул нийгэм, эдийн засгийн харилцаанд гарч буй хурдацтай өөрчлөлтийг зохицуулах хэрэгцээ, шаардлагаа хангаж чадаж байгаа эсэх, зайлшгүй зохицуулах ёстой харилцааг хамарч чадаж байгаа эсэх, олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар биелүүлж чадаж байгаа эсэх, гадаад улс орнуудын сайн туршлагыг нэвтрүүлж байгаа эсэх, хуулиуд хоорондын уялдаа холбоог хангах, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах шаардлага тулгарч байгаа эсэхийг хянан үзэх практик хэрэгцээ, шаардлага шуудангийн салбарт бодитоор үүссэн байна.

1.2. Үнэлгээний хүрээ

Үнэлгээний хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд чухал ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх хамгийн гол зохицуулалтыг тодорхойлоход чиглэдэг. Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэх хүрээг тогтоохдоо аргачлалын 3.3.1-д “Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх хамгийн гол зохицуулалтыг тодорхойлоход чиглэнэ” гэж заасныг удирдлага болгов. Түүнчлэн, Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамнаас доор дурдсан:

- Салбарын төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын удирдлага, зохион байгуулалт;
- Шуудангийн үндсэн сүлжээтэй заалтуудын нийцэл болон хэрэгжилт;
- Цахим шуудан болон санхүүгийн үйлчилгээний хэрэгжилт;
- Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн асуудал;
- Шуудангийн бүх нийтийн үйлчилгээ болон үүргийн хэрэгжилт;
- Шуудангийн үйлчилгээний нэр төрөл, тусгай зөвшөөрлийн ангилал;
- Харилцан холболтын хэрэгжилт;
- Үнэ бүхий шуудангийн тэмдэгт, шуудангийн марктай холбоотой заалтын нийцэл болон хэрэгжилт;
- Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон салбар хоорондын зохицуулалтын асуудлаарх хуулийн хэрэгжилт болон хуулийн зүйл, хэсэг, заалт хоорондын нийцэл, холбогдох хууль тогтоомжийн нийцлийг хянан үзэхийг хүссэний дагуу үнэлгээний хүрээг дараах байдлаар тогтоов:

Хүснэгт 1: Үнэлгээний хүрээ

№	Үнэлэх бүлэг	Үнэлэх зүйл, хэсэг, заалт
1	Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл	1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт; 3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт; 4 дүгээр зүйл. Шуудангийн төрөл;
2	2, 4 дүгээр бүлэг Шуудангийн талаарх төрийн зохицуулалт	6 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх; 7 дугаар зүйл. Шуудангийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх; 8 дугаар зүйл. Бүх шатны Засаг даргын эрх хэмжээ; 9 дүгээр зүйл. Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны эрх хэмжээ; 16 дугаар зүйл. Үйлчлэгчийн эрх, үүрэг; 17 дугаар зүйл. Үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг; 17 ¹ дугаар зүйл. Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн эрх, үүрэг
3	Гуравдугаар бүлэг Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ	10 дугаар зүйл. Шуудангийн үйлчилгээ; 10 ¹ дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөл; 11 дүгээр зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт;

		13 дугаар зүйл. Цахим шуудангийн үйлчилгээ;
4	Зургадугаар бүлэг Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл	19 дүгээр зүйл. Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл; 21 дүгээр зүйл. Улс хоорондын шуудангийн илгээмж;
5	Долдугаар бүлэг Шуудангийн онцлог үйл ажиллагаа	22 дугаар зүйл. Хаяг тодорхойгүй шуудангийн илгээмж; 23 дугаар зүйл. Шуудангийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл; 24 дүгээр зүйл. Шуудангийн марк;
6	Наймдугаар бүлэг Хяналт, хариуцлага	26 дугаар зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт, үйлчилгээнд тавих хяналт

Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхээр тогтоосон хүрээний дагуу үр дагаварыг үнэлэхдээ:

- Монгол Улсын нэгдэн орсон, соёрхон баталсан олон улсын олон талт гэрээ (конвенц);
- Үндэсний хууль тогтоомжийн хоорондын нийцэл хангагдаж байгаа эсэхийг үнэлэхээр зорьсон болно.

1.3. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт

Үнэлгээний хүрээ, онцлогоос шалтгаалан хуулийн хэрэгжилтийн бодит байдлыг тодорхойлоход чиглэгдсэн дараах шалгуур үзүүлэлтийг аргачлалын 3.4-т заасан шалгуур үзүүлэлтээс үнэлэх зүйл, хэсэг, заалтын хэрэгжилтийг бодитойгоор илэрхийлж чадах шалгуур үзүүлэлтийг сонгохыг зорьсон болно. Өөрөөр хэлбэл, "хэрэгжилтийг хамгийн сайнаар илэрхийлэн гаргаж ирэх" боломжтой гэж үзэн аргачлалд заасан шалгуур үзүүлэлтүүдээс:

- зорилгод хүрсэн түвшин;
- практикт нийцэж байгаа байдал;
- хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтүүдийг сонгов.

“Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлт нь Шуудангийн тухай хууль хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлснээс хойших хугацаанд хуулийн хэрэгжилтийн нөхцөл байдлыг тогтоох замаар хууль зорилтдоо хүрсэн эсэхийг үнэлсэн.

“Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал” шалгуур үзүүлэлт нь Шуудангийн тухай хууль болон түүнийг хэрэгжүүлэхээр гаргасан холбогдох хууль зүйн актыг шуудангийн салбарын харилцаанд оролцогчид болон үйлчлүүлэгчид хүлээн зөвшөөрч, сайн дураар биелүүлж байгаа эсэхийг үнэлэхэд чиглэсэн.

“Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлт нь Шуудангийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон бодит амьдрал дээр гарч буй эерэг болон сөрөг үр дагаварууд, хэрэгжилтийн явцад гарч буй хүндрэл, бэрхшээлийг тодорхойлов.

Хүснэгт 2: Шалгуур үзүүлэлт

№	Үнэлэх бүлэг	Үнэлэх зүйл, хэсэг, заалт	Шалгуур үзүүлэлт
1	Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл	1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт; 3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт; 4 дүгээр зүйл. Шуудангийн төрөл;	Зорилгод хүрсэн байдал; Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал; Практикт нийцэж байгаа байдал.
2	2, 4 дүгээр бүлэг Шуудангийн талаарх төрийн зохицуулалт	6 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх; 7 дугаар зүйл. Шуудангийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх; 8 дугаар зүйл. Бүх шатны Засаг даргын эрх хэмжээ;	Зорилгод хүрсэн байдал; Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал; Практикт нийцэж байгаа байдал.

		9 дүгээр зүйл. Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны эрх хэмжээ; 16 дугаар зүйл. Үйлчлэгчийн эрх, үүрэг; 17 дугаар зүйл. Үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг; 17 ¹ дугаар зүйл. Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн эрх, үүрэг	
3	Гуравдугаар бүлэг Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ	10 дугаар зүйл. Шуудангийн үйлчилгээ; 10 ¹ дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөл; 11 дүгээр зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт; 13 дугаар зүйл. Цахим шуудангийн үйлчилгээ;	Зорилгод хүрсэн байдал; Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал; Практикт нийцэж байгаа байдал.
4	Зургадугаар бүлэг Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл	19 дүгээр зүйл. Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл; 21 дүгээр зүйл. Улс хоорондын шуудангийн илгээмж;	Зорилгод хүрсэн байдал; Практикт нийцэж байгаа байдал.
5	Долдугаар бүлэг Шуудангийн онцлог үйл ажиллагаа	22 дугаар зүйл. Хаяг тодорхойгүй шуудангийн илгээмж; 23 дугаар зүйл. Шуудангийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл; 24 дүгээр зүйл. Шуудангийн марк;	Зорилгод хүрсэн байдал; Практикт нийцэж байгаа байдал.
6	Наймдугаар бүлэг Хяналт, хариуцлага	26 дугаар зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт, үйлчилгээнд тавих хяналт	Зорилгод хүрсэн байдал; Практикт нийцэж байгаа байдал.

1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр

Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг тогтоох нь практикт тухайн хуулийн үйлчлэх хүрээ, тухайн салбарт гарсан өөрчлөлт, хөгжил болон бусад холбогдох мэдээллийг тогтоож, тэдгээрийг хооронд нь харьцуулах ажиллагаан дээр үндэслэнэ. Өөрөөр хэлбэл, хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулийн зохицуулалтын үр дүн, үр нөлөөг зөвхөн нэг талаас үнэлэх нь учир дутагдалтай тул өмнөх үе шатанд тогтоосон шалгуур үзүүлэлт бүрд тохирсон харьцуулах хэлбэрийг сонгон үнэлгээ хийхээр зорив.

Аргачлалын 3.5.1-д заасны дагуу хууль тогтоомж хэрэгжсэнээр нийгмийн харилцаанд гарсан эерэг, сөрөг өөрчлөлтүүдийг олж тодорхойлоход харьцуулах хэлбэрүүдийг ашиглах бөгөөд үүний хүрээнд бид:

- “байх ёстой болон одоо байгаа”;
- “хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойших”;
- “тохиолдол судлал” гэсэн 3 хэлбэрийг сонгов.

Шуудангийн тухай хууль батлагдахаас өмнөх нөхцөл байдлыг хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр хэрэгжсэний дараах нөхцөл байдал, хэрэгжилтийн явцад гарч буй үр дагавартай харьцуулан шинжилгээ хийв.

Хүснэгт 3: Харьцуулах хэлбэр

№	Үнэлэх бүлэг	Үнэлэх зүйл, хэсэг, заалт	Харьцуулах хэлбэр
1	Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл	1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт; 3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт;	Хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэнээс хойших ⁶

⁶ хууль тогтоомж батлагдахаас өмнөх болон хууль тогтоомж батлагдсанаас хойш-хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчлэхээс өмнөх нөхцөл байдлыг хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр хэрэгжсэний дараах нөхцөл байдал буюу хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн явцад гарч байгаа үр дагавартай харьцуулан дүн шинжилгээ хийх.

		4 дүгээр зүйл. Шуудангийн төрөл;	Байх ёстой болон одоо байгаа
2	2, 4 дүгээр бүлэг Шуудангийн талаарх төрийн зохицуулалт	6 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх; 7 дугаар зүйл. Шуудангийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх; 8 дугаар зүйл. Бүх шатны Засаг даргын эрх хэмжээ; 9 дүгээр зүйл. Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны эрх хэмжээ; 16 дугаар зүйл. Үйлчлэгчийн эрх, үүрэг; 17 дугаар зүйл. Үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг; 17 ¹ дугаар зүйл. Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн эрх, үүрэг	Байх ёстой болон одоо байгаа ⁷ Тохиолдол судлал ⁸
3	Гуравдугаар бүлэг Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ	10 дугаар зүйл. Шуудангийн үйлчилгээ; 10 ¹ дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөл; 11 дүгээр зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт; 13 дугаар зүйл. Цахим шуудангийн үйлчилгээ;	Хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэнээс хойших Байх ёстой болон одоо байгаа
4	Зургадугаар бүлэг Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл	19 дүгээр зүйл. Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл; 21 дүгээр зүйл. Улс хоорондын шуудангийн илгээмж;	Хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэнээс хойших Тохиолдол судлал
5	Долдугаар бүлэг Шуудангийн онцлог үйл ажиллагаа	22 дугаар зүйл. Хаяг тодорхойгүй шуудангийн илгээмж; 23 дугаар зүйл. Шуудангийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл; 24 дүгээр зүйл. Шуудангийн марк;	Хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэнээс хойших
6	Наймдугаар бүлэг Хяналт, хариуцлага	26 дугаар зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт, үйлчилгээнд тавих хяналт	Тохиолдол судлал

Энэхүү харьцуулалтын хэлбэрийн хүрээнд Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилт цаг үеийнхээ нөхцөл байдалд нийцэж буй эсэх, салбарын харилцаанд оролцогчдын эрх, үүргийг бодитой, иж бүрэн тодорхойлсон эсэх, оролцогчид өөрийн эрх үүргээ хэрэгжүүлэх, үйл ажиллагаагаа явуулахад хуулийн зохицуулалт нь нийцэж буй эсэх болон уг хуулийн нийгэмд үзүүлж буй эерэг, сөрөг нөлөөллийг судалж тогтоосон.

1.5.Мэдээлэл цуглуулах арга

Үнэлгээ хийх шалтгаан, үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр зэргээс хамаарч тоон болон чанарын мэдээллийг ашиглаж дараах мэдээлэл цуглуулах аргыг ашигласан болно. Үүнд:

- Баримт бичгийн судалгаа: Монгол Улсын нэгдэн орсон шуудангийн салбарын олон улсын гэрээ, хэлэлцээр болон Шуудангийн тухай хууль, түүнийг хэрэгжүүлэх хүрээнд батлагдсан эрх зүйн акт, холбогдох бусад хууль тогтоомж болон байгууллагуудын үйл ажиллагааны тайлан мэдээлэлд дүн

⁷ байх ёстой болон одоо байгаа-хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэнээс хойш гарсан үр дагавар (одоо байгаа нөхцөл байдал)-ыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хууль тогтоомжоор тогтоосон шаардлага, норм, хугацаа, давтамж, хэмжиж болохуйц тодорхой тоогоор илэрхийлэгдсэн тоон үзүүлэлттэй харьцуулах хэлбэрээр хууль тогтоомжийн зорилгын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.

⁸ тохиолдол судлах-хууль тогтоомж (түүний зүйл, хэсэг, заалт), эсхүл үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд (бусад улсад, өөр орон нутагт гэх мэт) хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийх.

шинжилгээ хийх, бүлэгт гадаад орны холбогдох хууль тогтоомжийг харьцуулан судлах байдлаар мэдээлэл цуглуулсан болно.

- Нээлттэй асуулга: Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах чиг үүрэг бүхий зохицуулах байгууллага, шуудангийн салбарын харилцаанд оролцож буй төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаа мэргэжлийн байгууллага, шуудангийн нийтийн сүлжээ эзэмшигч болон тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдээс нээлттэй асуулгаар мэдээлэл авах, холбогдох байгууллагуудын тайлан, статистик, тоон мэдээллийг түүвэрлэх аргаар мэдээлэл цуглуулсан бөгөөд асуулгын хариуг судалгааны тайланд хавсаргасан болно.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

2.1. Шуудангийн тухай хуулийн ерөнхий хэрэгжилт буюу зорилтын хэрэгжилт

Шуудангийн тухайн хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварыг үнэлэх судалгааны энэ хэсэгт баримт бичгийн судалгаа хийсэн бөгөөд шуудангийн салбарын харилцааг бүхэлд нь зохицуулж буй эрх зүйн орчин түвшний хувьд:

- 1) олон улсын олон талт гэрээ, конвенц;
- 2) салбарын хуулиуд;
- 3) хууль хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарсан журам;
- 4) стандарт;

5) нөхцөл, шаардлага гэсэн шатлалтай байх бөгөөд Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварыг үнэлэхээр сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд холбогдох харьцуулалт хийхдээ эдгээр баримт бичгийн хүрээнд баримт бичгийн судалгааг хийв.

Харин чанарын судалгааг салбарын оролцогчдын нээлттэй асуулгын хариу болон холбогдох байгууллагуудын тайлан, тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх, гадаад улсын эрх зүйн зохицуулалттай харьцуулан судлах байдлаар хийж гүйцэтгэлээ.

Баримт бичгийн судалгаагаар: 1874 онд байгуулагдсан Дэлхийн шуудангийн холбоо (UPU)-нд Монгол Улс 1963 онд гишүүнээр элсэж, улмаар Дэлхийн Шуудан Холбооны дүрэм, түүний нэмэлт протоколууд, 2002 онд Ази, Номхон далайн бүсийн шуудан холбооны Үндсэн хууль, дүрэм;⁹ 2006 онд Шуудангийн санхүүгийн үйлчилгээний хэлэлцээрт¹⁰ нэгдэн оржээ.

Гэвч Монгол Улсын гишүүнээр нь элсэн орж, дээр дурдсан олон талт олон улсын гэрээнүүдийг соёрхон баталж, тодорхой үүрэг хүлээсэн ч үндсэн конвенц, дүрэм, хэлэлцээрийг төрийн албан ёсны хэл буюу Монгол хэлээр буулгаагүй, эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн санд байршуулаагүй нь судалгааны явцад багагүй хүндрэл учруулсныг дурдах нь зүйтэй.

Монгол Улсын хуулиар соёрхон баталсан олон улсын олон талт гэрээний үндсэн баримт бичгийг албан ёсоор орчуулаагүй, бүрэн эхээр нь Монгол Улсын эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн санд байршуулаагүй, холбогдох төрийн байгууллагууд нэмэлт протоколуудын албан ёсны орчуулгыг Гадаад хэргийн яаманд албан бичгээр хандан хэсэгчлэн орчуулуулж салбарын үйл ажиллагаанд ашиглаж буй байдалтай байна. Энэ нь дан ганц шуудангийн салбарт тулгамдаж буй асуудал биш бөгөөд Монгол Улсын хэмжээнд нэгдсэн орсон 300 орчим олон талт гэрээний хувьд үүсээд буй нийтлэг бэрхшээл болох нь судалгааны явцад тодорхой болов.

2020 оны 12 дугаар сарын 24-ны өдөр Хууль зүйн байнгын хороо 9 дүгээр тогтоолоороо “Монгол Улс олон талт олон улсын гэрээнд нэгдэн орсноор хүлээсэн үүргийн хэрэгжилтийн тайланг холбогдох олон улсын байгууллагад хүргүүлэх, тайлантай холбогдуулан олон улсын байгууллагаас ирүүлсэн зөвлөмжийн дагуу хэрэгжүүлж байгаа ажлын явц байдалтай танилцах, санал, дүгнэлт боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсэг”-ийг хооронд Улсын Их Хурал гишүүн Ц.Мөнх-Оргилоор ахлуулан 5 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулжээ. Ажлын хэсгийн ажлын явцад

⁹ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=10195>

¹⁰ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=9977>

Монгол Улсын нэгдсэн орсон олон талт гэрээ, түүний тайлбар, гарын авлагыг орчуулах төсвийг холбогдох яамдад баталж өгдөггүй, уг ажлыг хийх албан хаагчдыг сургаж, чадавхжуулах ажил орхигдсон зэрэг нөхцөл байдал тогтоогджээ.

Уг ажлын хэсэг 2024 он хүртэл 4 жилийн хугацаанд ажиллан, үр дүнг Улсын Их Хуралд танилцуулснаар Улсын Их Хурал 2024 оны 3 дугаар сарын 29-ний өдөр “Монгол Улсын нэгдсэн орсон олон талт олон улсын гэрээний хэрэгжилтийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 24 дүгээр тогтоол баталсан байна. Уг тогтоолын 2 дугаар заалтаар Монгол Улсын Засгийн газарт дараах үүрэг, даалгавар өгсөн¹¹ байна:

“б/Монгол Улсын нэгдэн орсон олон талт олон улсын гэрээний хэрэгжилтийг хариуцах төрийн байгууллага хоорондын уялдаа холбоо, мэдээлэл дамжуулах, солилцох мэдээллийн нэгдсэн цахим санг бий болгох;

в/Монгол Улсын олон талт олон улсын гэрээ болон холбогдох тайлбаруудыг орчуулж, хэвлэн нийтлэх, олон улсын гэрээний хэрэгжилт хариуцсан төрийн албан хаагчдыг чадавхжуулах, олон улсын гэрээний талаарх иргэдийн боловсролыг дээшлүүлэх, олон улсын гэрээний зүйл, заалтын практик хэрэглээг бий болгох зорилгоор хуульчдад зориулсан сургалтыг тогтмол зохион байгуулах, гэрээний хэрэгжилтийг тайлагнахад шаардагдах зардлыг төсөвт тусгуулах арга хэмжээ авах;” гэж заасан нь төрийн захиргааны төв байгууллагууд нэгдэн орсон олон улсын олон талт гэрээтэй холбоотой хүндрэлээ даван туулах хууль зүйн боломжийг бүрдүүлсэн байна.

Монгол Улсын Дэлхийн шуудангийн холбоонд 1963 онд нэгдэн орсон бөгөөд гишүүний орнууд Дэлхийн шуудангийн конвенц (Universal Postal Convention)¹² -ийг хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээх бөгөөд уг конвенц нь 9 хэсэг 41 зүйлээс бүрдсэн. Харин Дэлхийн шуудан холбооны дүрэм (Constitution of the Universal Postal Union)¹³ нь 1964 онд батлагдаж 11 удаа нэмэлт орсон бөгөөд 3 хэсэг 31 зүйлээс бүрджээ. Үүнээс Дэлхийн шуудангийн конвенц нь:

Хүснэгт 4: Дэлхийн шуудан холбооны Конвенцийн агуулга

Энэхүү судалгааны хүрээнд хийгдсэн албан бус орчуулга

№	Конвенцийн хэсэг	Конвенцийн зүйлийн нэр
1	I хэсэг. Олон улсын шуудангийн үйлчилгээнд бүх нийтээр дагаж мөрдөх дүрэм	1.Тодорхойлолт; 2.Конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэх үүрэг бүхий нэгжийг томилох; 3.Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ; 4.Дамжин өнгөрөх эрх чөлөө; 5.Шуудангийн илгээмжийг өмчлөх. Шуудангаас татгалзах. Хаяг, эсвэл хаяг хаягт эзнийг өөрчлөх, залруулах. Дахин чиглүүлэх. Хүргэгдэх боломжгүй илгээмжийг буцах; 6. Шуудангийн марк; 7.Тогтвортой хөгжил; 8.Шуудангийн аюулгүй байдал; 9.Зөрчил; 10.Хувийн мэдээлэл боловсруулах; 11.Цэргийн ангиудтай хаалттай захидал солилцох; 12.Бичиг захидал гадаад руу илгээх; 13.ДШХолбооны маягт ашиглах.
2	II хэсэг.	

¹¹ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17140515256821>

¹² <https://www.upu.int/en/universal-postal-union/about-upu/acts>

¹³ <https://www.upu.int/en/universal-postal-union/about-upu/acts>

	Үйлчилгээний чанарын стандарт болон зорилтууд	14. Үйлчилгээний чанарын стандарт болон зорилтууд;
3	III хэсэг. Төлбөр, нэмэлт хураамж, шуудангийн төлбөрөөс чөлөөлөх	15.Хураамж; 16.Шуудангийн төлбөрөөс чөлөөлөх;
4	IV хэсэг. Үндсэн болон нэмэлт үйлчилгээ	17.Үндсэн үйлчилгээ; 18 Нэмэлт үйлчилгээ;
5	V хэсэг. Хориглох зүйл болон гаалийн асуудал	19. Зөвшөөрөгдөөгүй илгээмж, хориглох зүйл; 20.Гаалийн хяналт. Гаалийн татвар болон бусад хураамж;
6	VI хэсэг. Хариуцлага	21.Хянан шалгах; 22.Томилогдсон операторуудын хариуцлага, нөхөн төлбөр; 23.Гишүүн орнууд болон томилогдсон операторууд хариуцлага хүлээхгүй байх нөхцөл; 24.Илгээгчийн хариуцлага; 25.Нөхөн төлбөр төлөх; 26.Илгээгч, эсхүл хаягт эзнээс гаргуулах боломжтой нөхөн төлбөр;
7	VII хэсэг. Төлбөр	27.Транзит тээврийн хураамж; 28.Эцсийн төлбөр. Ерөнхий зүйлүүд; 29.Эцсийн төлбөр. Овор ихтэй (Е) болон жижиг багц (Е) шуудангийн үнийн дүнг өөрөө зарлах; 30.Эцсийн төлбөр. Зорилтот тогтолцооны улс орнуудын томилогдсон операторуудын хоорондын шуудангийн урсгалд хамаарах заалтууд; 31.Эцсийн төлбөр. Шилжилтийн тогтолцооны улс орнуудын томилогдсон операторууд руу чиглэсэн болон тэдгээрийн хоорондын урсгалд хамаарах заалтууд; 32.Үйлчилгээний сангийн чанар; 33.Газрын болон далайн шуудан илгээмжийн тариф; 34.Агаарын тээврийн хураамжийн үндсэн тариф болон холбогдох заалтууд; 35.Олон улсын шуудан солилцооны төлбөр болон данс тооцооны тусгайлсан заалтууд; 36.Төлбөр, тарифыг тогтоохтой холбоотой Шуудангийн Үйл Ажиллагааны Зөвлөлийн (РОС) бүрэн эрх;
8	VIII хэсэг. Сонгох үйлчилгээ	37.EMS (Express Mail Service) Буухиа шуудангийн үйлчилгээ ба нэгдмэл логистик; 38.Цахим шуудангийн үйлчилгээ;
9	IX хэсэг. Эцсийн заалтууд	39. Конвенц болон Журмын талаарх саналыг батлах нөхцөл; 40. Конгресст хийх тайлбар; 41. Конвенцид нэгдэн орох, хүчин төгөлдөр болох хугацаа;

Түүнчлэн Монгол Улсын соёрхон баталсан “Дэлхийн Шуудан Холбооны дүрэм” (Constitution of the Universal Postal Union)-ийн “Оршил” хэсэгт:

“Шуудангийн үйлчилгээг үр ашигтай ажиллуулах замаар ард түмэн хоорондын харилцаа холбоог хөгжүүлэх, нийгэм, эдийн засаг, соёлын салбар дахь олон улсын хамтын ажиллагааны эрхэм зорилгод хүрэхэд хувь нэмэр оруулах зорилгыг гэрээлэгч орнуудын Засгийн газрын бүрэн эрхэт төлөөлөгч хүлээн зөвшөөрч соёрхон баталснаар энэхүү Дүрмийг батлав.

Дэлхийн Шуудангийн Холбооны эрхэм зорилго нь дэлхийн хүн амын хоорондын харилцаа холбоог хөнгөвчлөх зорилгоор чанартай, үр нөлөөтэй, хүртээмжтэй бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээг тогтвортой хөгжүүлэх явдал юм:

- харилцан холбогдсон сүлжээнээс бүрдсэн шуудангийн нэг нутаг дэвсгэрт шуудангийн илгээмжийн чөлөөтэй эргэлтийг баталгаажуулах;
- шударга нийтлэг стандарт нэвтрүүлэх, технологийн хэрэглээг дэмжих;
- оролцогч талуудын хамтын ажиллагаа, харилцан үйлчлэлийг хангах;
- үр дүнтэй техникийн хамтын ажиллагааг дэмжих;
- хэрэглэгчдийн өөрчлөгдөж буй хэрэгцээг хангах.”¹⁴ гэж заажээ.

Монгол Улсад шуудангийн харилцааг зохицуулж буй үндсэн хууль нь 2003 оны 5 сарын 15-ны өдөр Улсын Их Хурлаас баталсан Шуудангийн тухай хууль бөгөөд өнөөдрийг хүртэл тус хуульд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулжээ. Үүнээс 2007 болон 2019 онд томоохон хэмжээний нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна. Шуудангийн тухай хуульд хуулийн зорилтыг **“Энэ хуулийн зорилт нь шуудангийн сүлжээ, түүний ашиглалт, үйлчилгээтэй холбогдсон харилцааг зохицуулна”** гэж тодорхойлсон нь Конвенцийн болон зарим улсын хуулийн зорилттой харьцуулахад¹⁵ явцуу тодорхойлсон гэж үзэх үндэслэл байна. Шуудангийн тухай хуулиар тодорхойлсон уг зорилтыг хэрэгжүүлэхээр тус хуульд:

1. Нийтлэг үндэслэл;
2. Шуудангийн талаарх ерөнхий зохицуулалт;
3. Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ;
4. Үйлчлэгч, үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг;
5. Шуудангийн үйлчилгээний тариф;
6. Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл;
7. Шуудангийн онцлог үйл ажиллагаа;
8. Хяналт хариуцлага гэсэн 8 бүлэг 27 зүйлийг хуульчилсан.

Түүнчлэн, хуулиар тодорхойлсон зорилтыг хангах, хуулийг хэрэгжүүлэх хүрээнд 21 жилийн хугацаанд дараах баримт бичгүүдийг батлан гаргаж, дагаж мөрдөж байна. Үүнд:

Хүснэгт 5: Шуудангийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэхээр батлан гаргасан баримт бичгүүд

Үндэсний хөтөлбөр: Хэрэгжээд дууссан	1. “Өрх бүрт шуудан” Үндэсний хөтөлбөр (ЗГ-ын 2011 оны 126 дугаар тогтоол). Уг хөтөлбөр хэрэгжиж дууссан бөгөөд биелэлтийн тайланг чанарын судалгаанд ашигласан болно.
Журам: (10 журам)	1. Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд мөрдөх журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/53) ¹⁶ ; 2. Шуудангийн харилцан холболтын журам (ХХЗХ-ны 2019 оны 54 дүгээр тогтоол) ¹⁷ ; 3. Үнэ бүхий шуудангийн тэмдэгтийн үйлдвэрлэлт, дахин үнэлэлт, борлуулалтын журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/54) ¹⁸ ; 4. Үйлчлэгч болон шуудангийн илгээмж тээвэрлэгч этгээдийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/55) ¹⁹ ; 5. Шуудангийн илгээмжийг түр хадгалах, задлах, хураах болон устгах журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/56) ²⁰ ;

¹⁴ Universal Postal Convention. Судалгааны багаас хийсэн албан бус орчуулга.

¹⁵ Харьцуулсан хүснэгтээс үзнэ үү.

¹⁶ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=211024&showType=1>

¹⁷ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=210688&showType=1>

¹⁸ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=211025&showType=1>

¹⁹ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=211026&showType=1>

²⁰ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=211027&showType=1>

	6. Улс хоорондын шуудангийн илгээмжийг гаалийн хилээр нэвтрүүлэх журам (ЗГХЭГ-ын дарга болон Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны 269/264 дүгээр тушаалын хавсралт)²¹; 7. Мэдээлэл, харилцаа холбооны үйлчилгээний чанарыг хянах журам (ХХЗХ-ны 2014 оны 34 дүгээр тогтоол);²² 8. Харилцаа холбооны үйлчилгээний тариф тогтоох аргачлал (ХХЗХ-ны 2017 оны 18 дугаар тогтоол)²³; 9. Монгол Улсын бүсчлэлийн код, шуудангийн нэгдсэн код (ЗГ-ын 2018 оны 69 дүгээр тогтоол. Шинэчлэн баталсан)²⁴ 10. Бүсчлэлийн код болон шуудангийн нэгдсэн кодыг оноох, мэдээллийн санг бүрдүүлэх журам (ХХЗХ-ны 2015 оны 72 дугаар тогтоол)²⁵;
Стандарт: (13)	1. Шуудан холбоо. Нэр томьёо (СХЗГ-ын даргын 2022 оны С/03 дугаар тушаал); 2. Шуудангийн дугтуй. Нэр томьёо. Ангилал. Хэмжилт (СХЗГ-ын даргын 2022 оны С/03 дугаар тушаал); 3. Шуудангийн хэрэглэгдэхүүн 1-р хэсэг. Шуудангийн тэмдэг; 4. Шуудангийн хэрэглэгдэхүүн 2-р хэсэг. Шуудангийн маягт; 5. Шуудангийн үйлчилгээнд тавих шаардлага; 6. Шуудангийн аюулгүй байдал; 7. Шуудангийн ажлын байр; 8. Шуудангийн логистик үйлчилгээ; 9. Шуудангийн маркын хадгалалт, хамгаалалтад тавигдах шаардлага; 10. Шуудангийн хайрцаг; 11. Хаягийн бичвэрт тавих шаардлага; 12. Мэдээлэл, шуудан, харилцаа холбооны хөдөлгөөнт салбар; 13. Хамгаалагдсан электрон шуудангийн интерфэйс.
Баримт бичиг: (нөхцөл, шаардлага) (2)	1. Харилцаа холбооны сүлжээ байгуулах, түүний ашглалт үйлчилгээ эрхлэх нөхцөл, шаардлага /Шуудангийн сүлжээ байгуулах/ (ХХЗХ-ны 2023 оны 22 дугаар тогтоол)²⁶; 2. Дотоодын болон улс хоорондын шуудангийн үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлага (ХХЗХ-ны 2023 оны 23 дугаар тогтоол)²⁷

Баримт бичгийн судалгаагаар Шуудангийн тухай хуульд тодорхойлсон зорилт болон хуулийг бүхэлд нь хэрэгжүүлэхэд шууд чиглэсэн 26 баримт бичиг нь (Монгол Улсын нэгдсэн орсон Дэлхийн Шуудан Холбооноос баталсан эрх зүйн баримт бичгүүдийг иш үндэс болгон боловсруулан баталсан нь Монгол Улс шуудангийн талаар нэгдэн орсон олон улсын олон талт гэрээ, хэлэлцээрээр хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлж байх бөгөөд Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна гэж дүгнэх үндэслэл болж байна. Гэвч энэ нь баримт бичгийн судалгааны үр дүн бөгөөд чанарын судалгааны хувьд хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт өгөх үнэлгээ маш хангалтгүй гэж дүгнэгдэн, тодорхой үндэслэлүүдийг нэрлэснийг дүгнэлтээс харна уу.

²¹ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=206713&showType=1>

²² <https://crc.gov.mn/articles/slug2283/mn>

²³ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=207850&showType=1>

²⁴ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=13317>

²⁵ <https://www.crc.gov.mn/storage/PDF/2015/togtool-2015-72.pdf>

²⁶ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16759452036801&showType=1>

²⁷ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16758782588601&showType=1>

Баримт бичгийн судалгааны хувьд Шуудангийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд нийт 14 нэр томъёог тодорхойлсон бол Стандарт хэмжил зүйн газраас 2022 онд баталсан Шуудан холбооны нэр томъёоны стандартаар²⁸ нийт 756 нэр томъёоны олон улсын нэршлийг орчуулж холбогдох тайлбар хийж шуудангийн салбарт дагаж мөрдөж байх бөгөөд ингэхдээ Дэлхийн Шуудангийн Холбоо (ДШХ)-ны цахим тайлбар толийг эх сурвалж болгожээ. Энэ нь нэгт Монгол Улс нэгдэн орсон олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлж буйн илрэл, хоёрт хуулийг бүхэлд нь хэрэгжүүлэхэд салбарын үйл ажиллагаанд оролцогчид тус салбарт ашиглагдах нэр томъёог нэг мөр ойлгож хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

Чанарын судалгааны үүднээс авч үзвэл: 1992 онд ардчилсан Үндсэн хууль батлагдсанаар 2003 оны байдлаар шуудангийн салбарт дотоод, гадаадын 9 компани шуудангийн болон түүнтэй адилтгах төрлийн ажил үйлчилгээ эрхэлж, шинээр 10 гаруй байгууллага, хувь хүн шуудангийн үйлчилгээ эрхлэх зөвшөөрөл хүссэн²⁹ байдалтай байжээ. Тэгвэл хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш буюу 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар:

- дотоодын болон улс хоорондын шуудангийн үйлчилгээ эрхлэх гэсэн ангиллаар нийт 160 тусгай зөвшөөрлийг 112 хуулийн этгээд;
- шуудангийн сүлжээ байгуулах 12 тусгай зөвшөөрөл, дотоодын шуудангийн үндсэн үйлчилгээ 11, дотоодын шуудангийн нэмэлт үйлчилгээ 30, уулс хоорондын буухиа шуудангийн үйлчилгээ 10, улс хоорондын шуудан илгээмжийн үйлчилгээ 97 тусгай зөвшөөрөл;
- шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх 152 тусгай зөвшөөрлийг 109 хуулийн этгээд эзэмшиж байгаа³⁰ тоон мэдээлэл байна.

Гэвч эдгээр аж ахуйн нэгжээс:

- шинээр тусгай зөвшөөрөл авсны улмаас үйл ажиллагаа нь эхлээгүй 14 хуулийн этгээд;
- эдийн засгийн хүндрэл, программ хангамж болон нөхцөл байдлын улмаас үйл ажиллагаа эхлүүлээгүй, зогсоосон 66 хуулийн этгээд;
- тогтвортой, идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж буй 49 хуулийн этгээд байна гэх үзүүлэлт нь чанарын хувьд асуудлыг судлан шалтгааныг тогтоож, анхаарч үзэх шаардлагатай байгааг илтгэж байна. Өөрөөр хэлбэл, нийт 129 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн 80 нь үйл ажиллагаа явуулахгүй байна гэдэг нь анхаарах асуудал мөн юм.

Хууль батлагдсан 2003 оноос хойш шуудангийн зах зээл хэрхэн тэлсэн талаарх 2023 оны жилийн эцсийн тоон мэдээллийг авч үзвэл:

- шуудангийн тусгай зөвшөөрөлтэй үйлчилгээ эрхлэгчдийн нийт орлого 40.7 тэрбум байгаа нь 2017 оны үзүүлэлттэй харьцуулахад тасралтгүй өссөн;
- Хөрөнгө оруулалт 4.6 тэрбум байгаа нь 2022 оныхтой харьцуулахад бага зэргийн буурсан үзүүлэлт боловч 2017 оноос хойших хугацаанд өссөн;
- Улсын төсөвт төвлөрүүлсэн орлого 6.6 тэрбум байгаа нь тасралтгүй өссөн;
- Шуудангийн салбарт ажиллаж буй хүний нөөцийн тоо 1526 байгаа нь 2019, 2022 оныхтой харьцуулахад буурсан ч бусад оны үзүүлэлтээс өссөн³¹ шуудангийн зах зээлд үйлчилгээ эрхлэгчдийн тоо нэмэгдсэн, зах зээл тэлсэн эдгээр үзүүлэлт нь хуулийн хэрэгжилтийн үр дагавар мөн юм.

²⁸ https://estandard.gov.mn/website/masm/standards_details.aspx?code=2b6fe6c2-a6fd-4250-a254-f00f335bd07f

²⁹ 2003 онд баталсан Шуудангийн тухай хуулийн үзэл баримтлалаас.

³⁰ <https://crc.gov.mn/articles/shuudangiin-tusgaj-z-vsh-r-l-ezemshigchdiin-2022-ony-tusgaj-z-vsh-rliin-gereenij-rqijin-bieleltijg-d-gnelee/mn> <https://statistic.crc.gov.mn/#/>

³¹ <https://statistic.crc.gov.mn/#/>

Нөгөө талаас Шуудангийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх зорилгоор 2010-2020 оны хооронд 10 жилийн хугацаанд Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн “Өрх бүрт шуудан” үндэсний хөтөлбөрийн биелэлтэд хийсэн хяналт-шинжилгээний дүн Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн зарим үзүүлэлт болох юм. Үүнээс авч үзвэл “Өрх бүрт шуудан” үндэсний хөтөлбөр нь хүснэгтэд үзүүлсэн 6 зорилтын хүрээнд 31 арга хэмжээ хэрэгжүүлэхээр төлөвлөснөөс:

- 100 хувийн биелэлттэй 18 арга хэмжээ;
- 70 хувийн хэрэгжилттэй 6 арга хэмжээ;
- хэрэгжилт хангалтгүй буюу 0 хувьтай 4 арга хэмжээ;
- төсөвт тусгагдаагүйн улмаас үнэлэх боломжгүй 3 арга хэмжээ, нэгдсэн дүнгээр хөтөлбөрийн биелэлт 65.8 хувийн биелэлттэй гэсэн тайлан³² гарсан байна.

Хүснэгт 6: Өрх бүрт шуудан

“Өрх бүрт шуудан” Үндэсний хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ	
Нэгдүгээр зорилт: Шуудангийн салбарт шинэ нэр төрлийн үйлчилгээ нэвтрүүлэх, үндсэн сүлжээг бий болгох чиглэлээр эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох.	- Шуудангийн салбарт гарч байгаа шинэ техник технологи, олон улсын чиг хандлага, шуудангийн сүлжээний оновчтой, өртөг бага зарцуулах хувилбар бүхий технологийг судалж үйл ажиллагаандаа тусган хэрэгжүүлэх; - Дэлхийн шуудан холбооны болон Ази, Номхон далайн бүсийн шуудан холбооны байгууллагын Үндсэн дүрэмд өөрчлөлт орсон нэмэлт протоколыг зохих журмын дагуу баталгаажуулах, холбогдох хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох; - Улс хоорондын шуудангийн илгээмжийн гаалийн бүрдүүлэлтийн журмыг Дэлхийн шуудан холбооны конвенцитай уялдуулан хэрэгжүүлэх; - Дэлхийн шуудан холбооны болон олон улсын санхүүгийн байгууллага, гадаад орнуудаас хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн дэмжлэг авах; - шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой болгох, энэ талаар гадаадын зөвлөх мэргэжилтэн, мэргэжлийн судалгааны багийн зөвлөмж авах; - шуудангийн илгээмжийг ялган боловсруулах, хүргэх, тээвэрлэхэд оролцогч талуудад зориулан Дэлхийн шуудан холбоо болон бусад байгууллагын үйл ажиллагаатай уялдуулан аюулгүй ажиллагааны зөвлөмж гаргах; - бүх нийтийн үйлчилгээг давуу эрхийн бүстэй уялдуулан шинэчлэн тодорхойлох.
Хоёрдугаар зорилт: Шуудангийн үндсэн сүлжээг бий болгох, ашиглалт, дамжуулах чадварыг өргөтгөн сайжруулах.	- шуудангийн үндсэн сүлжээний өнөөгийн байдал, бүтэц, зохион байгуулалтыг судлан боловсронгуй болгож, дамжуулах, нэвтрүүлэх чадавхийг нь тодорхойлох; - шуудангийн үндсэн сүлжээг бий болгох, техник технологийн шинэчлэлт хийх, үндсэн сүлжээний автопаркийг шинэчлэх, агаарын тээврээр хүргэх боломжтой алслагдсан орон нутагт шуудангийн үйлчилгээг онгоцоор хүргэх; - хот хоорондын болон орон нутгийн шуудангийн хүргэлтийг бүсчилсэн тогтолцоонд шилжүүлэн зохион байгуулах хувилбарыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, шуудан солилцооны бүсийн төв байгуулах; - сүлжээний явцуу дамжлага, давхардлыг арилган, дамжуулах, нэвтрүүлэх чадавхийг дээшлүүлж, шууданг долоо хоногт аймгийн төвд 2-оос доошгүй, сум, багт 1-ээс доошгүй удаа хүргэх ажлыг зохион байгуулж хэрэгжүүлэх; - сүлжээгээр дамжих ачаа тээвэр, ложистик үйлчилгээний хамрах хүрээг өргөтгөн сайжруулах, ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдын сурах бичгийг тээвэрлэн хүргэх.
Гуравдугаар зорилт: Шуудангийн үйлчилгээнд мэдээллийн технологид тулгуурласан шинэ	- хэвлэлийн электрон хүргэлт, электрон худалдаа, үйлчилгээний систем бий болгох; - гибрид шуудангийн үйлчилгээг нэвтрүүлэх; - цахим шуудангийн хайрцгийн үйлчилгээг нэвтрүүлэх; - шуудангийн бүртгэл, тооцоо, үйлчилгээний ажлын байрыг хэвлэх төхөөрөмж, компьютер болон бусад шаардлагатай техник хэрэгслээр хангах; - шуудангийн үйлчилгээний лангууг тодорхой үе шаттайгаар компьютержүүлж, ашиглагдаж байгаа техник, тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх, үндсэн сүлжээнд холбох;

³² Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамны 2022 оны 03/495 тоот албан бичгийн нэгдүгээр хавсралт

нэр төрлийн үйлчилгээг нэвтрүүлэх.	- "Бөөний худалдааны сүлжээ"-нд түшиглэн өргөн хэрэглээний барааны цахим худалдааг хөгжүүлэх замаар алслагдсан орон нутгийн иргэдийг өргөн хэрэглээний бараагаар хангах үйлчилгээг нэвтрүүлэх.
Дөрөвдүгээр зорилт: Шуудангийн хаягжуулалтыг зип кодтой уялдуулан сайжруулах, өрх бүрийг шуудангийн хайрцагаар хангах, шуудангийн үйлчилгээний хэрэглээг нэмэгдүүлэх.	- өрх бүрийг шуудангийн хайрцагаар хангах төсөл, хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх; - шинээр ашиглалтад орж байгаа нийтийн болон хувийн орон сууцанд шуудангийн хайрцаг байрлуулах; - зип кодоод суурилсан цахим шуудангийн хайрцаг төсөл боловсруулан хэрэгжүүлэх, цахим шуудангийн сан бүрдүүлэх талаар санал боловсруулж зохих журмын дагуу шийдвэрлүүлэх; - томоохон супермаркет, шатахуун түгээх станц, хороодод шуудангийн хайрцаг байрлуулах; - зип кодтой уялдуулан албан байгууллага, аж ахуйн нэгж, айл өрхийн хашаа, байшингийн нэр, дугаарыг нэг загварын хаягтай болгох, хотын гудамж, талбайг хаягжуулах ажлыг аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газартай хамтран зохион байгуулах.
Тавдугаар зорилт: Шуудангийн маркийн үйлдвэрлэл, борлуулалтыг нэмэгдүүлж, филателийн үйлчилгээг өргөжүүлэх.	-маркийн сэдэв сонголт, борлуулалтын үйлчилгээг дэлхийн жишигт хүргэх талаар олон улсын туршлагаас судалж, нэвтрүүлэх; - улсын фондын маркийн нөхөн хангалтыг сайжруулах; - шуудангийн жижиг хэрэглэгдэхүүний /дугтуй, богц, хайрцаг, ил захидал/ үйлдвэрийг байгуулах асуудлыг судалж шийдвэрлэх; - тарифын маркийн хэрэглээ, нөөцийг судалж, шуудангаар үйлчлэгч байгууллагын маркийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх; - цахим маркийн хэрэглээг бий болгож, маркийг интернетээр борлуулахад дэмжлэг үзүүлэх.
Зургадугаар зорилт: Салбарын хүний нөөц, мэргэжилтэй боловсон хүчнийг бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшүүлэх.	- шуудангийн мэргэжлийн боловсон хүчний хэрэгцээ хангалтад дүн шинжилгээ хийж, шуудангийн ажил мэргэжлийг давхар болон дангаар эзэмших боломжоор нь ангилан сургаж бэлтгэх чиглэлээр сургалтын хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулах; - мэргэжилтэй боловсон хүчнийг гадаад, дотоодын их, дээд, тусгай мэргэжлийн сургуульд бэлтгэх; - шуудангийн салбарын мэргэжлийн боловсон хүчнийг давтан сургах, мэргэшлийг дээшлүүлэх ажлыг тогтмол зохион байгуулах.

Үүнээс хэрэгжээгүй төсөл, арга хэмжээ нь:

- шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой болгох, энэ талаар гадаадын зөвлөх мэргэжилтэн, мэргэжлийн судалгааны багийн зөвлөмж авах;
- хот хоорондын болон орон нутгийн шуудангийн хүргэлтийг бүсчилсэн тогтолцоонд шилжүүлэн зохион байгуулах хувилбарыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, шуудан солилцооны бүсийн төв байгуулах;
- шуудангийн мэргэжлийн боловсон хүчний хэрэгцээ хангалтад дүн шинжилгээ хийж, шуудангийн ажил мэргэжлийг давхар болон дангаар эзэмших боломжоор нь ангилан сургаж бэлтгэх чиглэлээр сургалтын хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулах;
- хэвлэлийн электрон хүргэлт, электрон худалдаа, үйлчилгээний систем бий болгох гэсэн төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт 0 хувь гэж тайланд дурдсан байна.

Харин санхүүжилт нь шийдэгдээгүйн улмаас үнэлэх боломжгүй гэж үзсэн төсөл, арга хэмжээг дурдаагүй байгаа ч судалгааны багийн зүгээс дараах арга хэмжээг хэрэгжээгүй гэж үзэж байна. Үүнд:

- өрх бүрийг шуудангийн хайрцгаар хангах төсөл, хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх;
- хот хоорондын болон орон нутгийн шуудангийн хүргэлтийг бүсчилсэн тогтолцоонд шилжүүлэн зохион байгуулах хувилбарыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, шуудан солилцооны бүсийн төв байгуулах;
- шинээр ашиглалтад орж байгаа нийтийн болон хувийн орон сууцанд шуудангийн хайрцаг байрлуулах үйл ажиллагаа хийгдээгүй бөгөөд цаашид шуудангийн зах зээлийг тэлэхээр зорьж байгаа бол эдгээр хэрэгжүүлээгүй төсөл арга хэмжээг улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөнд шат дараатайгаар суулган төсвөөс санхүүжүүлэх замаар хэрэгжүүлэх шаардлагатай юм.

Хэрэгжилтийн үр дагаварыг үнэлэх хүрээнд хийсэн асуулгын судалгаа:

Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварыг үнэлэх ажлын хүрээнд нээлттэй асуулга бэлдэн төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй 6 байгууллага руу явуулсанаас Үндэсний статистикийн хороо болон МҮХАҮТ хариу ирүүлээгүй бол нийт 10 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийг сонгон асуулга явуулж, хэдэнтэй холбогдсон ч Дөлгөөн дэлгэрэх, DHL, МК транс ворлд, Мон ложистик, пик пак ворлдбайд, Асралт хөхий, SMFL зэрэг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид хариу ирүүлээгүй болно. Түүнчлэн 70 гаруй гишүүн байгууллагатай “Монголын тээвэр зуучдын нэгдсэн холбоо” гэх холбооны сүлжээнд байршуулахад “Туушин” ХК болон “Монголын тээвэр зуучдын нэгдсэн холбоо”-ны ТУЗ-ын дарга нар асуулгад хариу ирүүлсэн байна.

Нээлттэй асуулгад дараах байгууллагуудаас хариулт ирүүлсэн бөгөөд асуулгын хариуг тайлангийн хавсралт хэсгээс үзнэ үү.

Хүснэгт 7: Нээлттэй асуулгад хариу ирүүлсэн оролцогчид

Төрийн байгууллага	Хуулийн этгээдийн төлөөлөл
Зам тээвэр, хөгжлийн яам	Монгол шуудан ХК
Гаалийн ерөнхий газар	Монгол Инфинити шуудан ХХК
Шударга өрсөлдөөн хэрэглэгчийн төлөө газар	Туушин ХК
Харилцаа холбооны зохицуулах хороо	Монголын тээвэр зуучдын нэгдсэн холбоо

Асуулгад хариу ирүүлсэн 8 байгууллагын 22 нээлттэй асуулт бүхий, 2 байгууллагаас, Шудрага өрсөлдөөн хэрэглэгчийн төлөө газраас 15 асуулт бүхий, Зам тээвэр, хөгжлийн яамнаас 14 нээлттэй асуулт бүхий асуулга авсан бөгөөд хуулийн хэрэгжилтийн үнэлгээтэй холбоотой доорх асуултын хариултын дундаж нь дараах байдалтай байна.

Хүснэгт 8: Нээлттэй асуулгад оролцогчдын хуулийн хэрэгжилтийн байдалд өгч буй үнэлгээ

Асуулт	Үнэлгээ							
	1-10-ийн хооронд үнэлэхэд							
Та шуудангийн харилцан холболтын хэрэгжилтийг 1-10-ын хооронд үнэлнэ үү.	2	1	8	-		5	5	12.6 хувь
Та шуудангийн бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн хэрэгжилтийг 1-10-ын хооронд үнэлнэ үү.	2	1	8	-		5	5	12.6 хувь
Та Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг 1-10-ын хооронд үнэлнэ үү.	4	1	8	-	6	3	9	23.2 хувь
Та Шуудангийн тухай хууль цаг үеийнхээ хэрэгцээ, шаардлагыг хангаж байгаа	3	1	8	6	6	1	8	32 хувь

эсэхийг 1-10-ын хооронд үнэлнэ үү.									
---------------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Харилцан адилгүй мэдээлэлтэй, шуудангийн салбарын өөр өөр харилцааг хамаардагаас шалтгаалан хариулт харилцан адилгүй хэлбэлзэлтэй байх бөгөөд энэ нь хуулийн хэрэгжилтийн эцсийн үнэлгээ биш, харин оролцогчдын зүгээс өгч буй хувийн үнэлэмж юм. Гэвч зарим үнэлгээ болон түүний үндэслэлийг нухацтай авч үзэх зайлшгүй шаардлага байна. Тухайлбал, “Монгол шуудан” ХК-ын зүгээс **Шуудангийн тухай хуулийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх явцад үүсч буй хүндрэл бэрхшээлийн талаар шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд энэхүү судалгааны мөрөөр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах ажлын хэсэгт танилцуулга хийх**³³ хүсэлтээ асуулгаар уламжилсан бол “Монгол Инфинити Шуудан ХХК”-аас мөн Шуудангийн тухай хуулийг хэрэглэх болон хэрэгжүүлэхэд үүсч байгаа хүндрэл бэрхшээл, цаашид хуулийг сайжруулахтай холбоотойгоор Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамтай хамтран ажиллах, ажилд хэсэг байгууллах орох хүсэлтэйгээ судалгааны багд уламжилсан болно

Судалгаанд оролцогчдын үнэлгээний үндэслэлээс дурдвал:

- Шуудангийн харилцан холболтын хэрэгжилт, сүлжээний талаарх ойлголт зөрүүтэй тул харилцан холболт хангалтгүй байдаг;
- бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн зохицуулалтыг шинэчлэх шаардлагатай
- Шуудангийн тухай хуулийн зохицуулалтуудын хувьд хэт ерөнхий, зах зээлийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж зохицуулалт хийж чадахгүй болсон;
- Шуудангийн тухай хууль цахим шилжилт, хил дамнасан худалдаа зэрэг цаг үеийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж чадахгүй байна;
- Шуудангийн зах зээлийн хумигдмал байдал ялангуяа цар тахалаас хойш шуудангийн хэрэглэгчдийн зан төлөв, бизнес загварын өөрчлөлт түүний нөлөөлөл тусгай зөвшөөрлийн үйл ажиллагаанд шууд нөлөөлөлөө давуу болон сөрөг талаар үзүүлсээр байна. Дурьдсан нэмэлт өөрчлөлтүүд нь тухайн үеийн гал дарах зорилготой өөрөөр хэлбэл зарчмын өөрчлөлт болж чадаагүй;
- Шуудангийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах шаардлагатай;
- 2003 онд энэхүү хууль батлагдаж байх үеийн нөхцөл байдал ялангуяа шуудангийн зах зээлийн нөхцөл байдал өдөр бүр өөрчлөгдөж байгаатай холбогдуулан хуулийн өөрчлөх шаардлагатай;
- шуудангийн сүлжээ байгуулах болон үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшдэг хэдий ч бүрэн гүйцэт үйл ажиллагаа явуулахад хаагдмал байсаар байна;
- Тусгай зөвшөөрлийн зохицуулалт хангалтгүй байна, энэ чиглэлд үйл ажиллагаа явуулдаг компаниудын хөрөнгө оруулалтыг хамгаалахгүй байна. Шуудангийн зах зээлийн 80 хувийг Улаанбаатар хот, 20 хувийг Орон нутаг эзэлдэг бөгөөд орон нутагт зөвхөн үндсэн сүлжээ эзэмшигч үйл ажиллагаа явуулан алдагдал хүлээн ажиллаж байна;
- Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигч, бүх нийтийн үйлчилгээний үүрэг хэрэгжүүлэгчтэй төрийн байгууллага хэрхэн хамтран ажиллах, хэн хэрхэн

³³ Тайланд хавсаргасан асуулгын хариунаас дэлгэрэнгүй танилцан уу.

оролцох нь тодорхойгүй, сүлжээ өргөтгөх, сайжруулах хүрээнд газар эзэмших эрх хязгаарлагдмал;

- Хуульд бүх шатны засаг даргын чиг үүргийг хэт ерөнхий зохицуулсан тул дэмжлэг үзүүлдэггүй, гэтэл дэмжлэг авах, хамтран ажиллах шаардлагатай. Жишээ нь: Газар, үндсэн сүлжээний дэд бүтцийг өргөжүүлэх, сайжруулах, засвар үйлчилгээ хийхтэй холбоотой хамтын ажиллагаа, орон нутгийн алдагдлыг нөхөх, орон нутгийн ажилчдад олгодог нэмэгдэлд хамруулах /жишээ нь: Өмнөговь аймгийн нутгийн дэм хөтөлбөр/, бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн сангийн санхүүжилтээр баригдсан барилга байгууламжуудад шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх гэх мэт хамтрах ажиллах шаардлага үүсдэг;
- Нийслэл Улаанбаатар хотын хувьд шуудангийн үйлчилгээ эрхлэн түгжрэлийг бууруулахад хувь нэмэр оруулж ажилладагийн хувьд 1-р эгнээгээр зорчих, дугаарын хязгаарлалтгүй зорчих зэрэг үйл ажиллагааны дэмжлэг хангалтгүй, авто зогсоол, орон сууцны хорооллын зогсоолд чөлөөтэй нэвтрэх хуультай боловч, зогсоолын хаалт зэрэг зохицуулалтаас шалтгаалан хууль биелэгдэхгүй хүндрэл учирдаг;
- Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэх эрх зүйн орчин тэр дундаа мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээний эрх зүйн орчинг хязгаарласан нь нэгдэн орсон олон улсын гэрээг зөрчиж байгаа;
- Давамгай байдалтай аж ахуйн нэгжийг тогтоох, тарифын хязгаарлалт хийх зохицуулалт үйл ажиллагаанд хүндрэл учруулдаг тул давамгай байдалтай үйлчилгээний төрөл, хүрээ хязгаарыг дахин тооцох, тарифын хязгаар тавихгүй байх шаардлага тулгарч байна;
- Шуудангийн сүлжээ, үндсэн сүлжээний зохицуулалт, тусгай зөвшөөрлийн зохицуулалтыг сайжруулах шаардлагатай;
- шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд нэр томъёоны тодорхойлолтоос өөр дэмжлэг боломж хараахан байхгүй байна;
- Шуудангийн тухай хууль зохицуулалтуудын хувьд хэт ерөнхий, зах зээлийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж зохицуулалт хийж чадахгүй, цахим шилжилт, хил дамнасан худалдаа зэрэг цаг үеийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж чадахгүй байгаа бөгөөд бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн зохицуулалтыг шинэчлэх шаардлагатай байна;
- Сүлжээний талаарх ойлголт зөрүүтэй тул харилцан холболт хангалтгүй байдаг тул шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд яаманд асуудал танилцуулах хүсэлтэй;
- Хуульд шуудан тээвэрлэлтэд оролцоотой зарим төрийн болон хувийн байгууллагуудын чиг үүрэг байхгүй;
- Тус хуулийн 2-р бүлэгт “Шуудангийн талаархи төрийн зохицуулалт” хэсэгт бусад оролцоотой төрийн байгууллага тэр дундаа албан тушаалтны чиг үүрэг хангалтгүй зохицуулагдсан төдийгүй шуудангийн илгээмж тээвэрлэх асуудлаарх яам, агентлаг хоорондын уялдаа холбоо зохицуулсан зохицуулалт байдаггүй;
- Зам, тээврийн салбарын хувьд Агаарын тээврээр хийгддэг ачаа болон шуудангийн статистик мэдээллийг Иргэний нисэхийн Ерөнхий газар бүртгэн гаргаж статистик мэдээллээ яам болон ҮСХ-д тогтмол хүргүүлдэг бөгөөд статистик бүртгэл хийгддэггүй, дутуу хийгддэг, мэдээллээ өгдөггүй, мэдээлэл нь шаардлага хангахгүй, үнэн зөв байж чаддаггүй гэх зэрэг асуудал үүсдэг;

- Шуудангийн тухай хуулийн 7.1.3-т “үйлчлэгч болон шуудангийн илгээмж тээвэрлэгч этгээдийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах журам баталж хэрэгжүүлэх” гэсний дагуу тус журамд Зам, тээврийн хөгжлийн яамнаас санал өгч оролцох саналтай байна;
- Төрийн байгууллага болон хувийн байгууллагууд хоорондын уялдаа холбоо сул байгаа нь мэдээлэл солилцох дамжуулахад хүндрэлтэй;
- Дэлхий дахин даяарчилж байгаатай холбоотой цахим шууданг хэмжээ, жингээр нь хязгаарлан татварын хувь, хэмжээг бодитоор тооцох;
- Дипломат ачаа, тусгай хэрэгслийн шууданд гаалийн хяналт шалгалт хийх боломжгүй байгаа нь хориглосон хязгаарласан барааг гаалийн хилээр нэвтрүүлэх эрсдэл үүсч, мөн шуудангаар яаралтай хугацаанд авах овор хэмжээ их барааг шуудан илгээмжээр аж ахуйн нэгж болон хувь хүн хүлээн авч байгаа нь хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлага үүсгэж байна;
- Шуудангийн тухай хуулиар арилжааны шинж чанаргүй бараанд татвар ногдуулж байгаа нь амьдралд нийцэхгүй байгаа бөгөөд тодруулбал ижил төрлийн бараа 2 ширхэгээс дээш байхад татвар тооцож байгаа нь амьдрал дээр маш их хүндрэл учруулж байна;
- Тусгай зөвшөөрлийн асуудлаас үүсэлтэй хүндрэл бэрхшээд маш их байна. Тусгай завшөөрлийн үйл ажиллагаанд хяналт, шалгалтыг бүрэн төгс хийж байх. Барааг шуудангийн дагалдах болох CPCN-72 (шуудангийн дагалдах) дээр барааны мэдээллийг хэт ерөнхий илт худлаа тэмдэглэл үйлдэн, гаальд мэдүүлж байгаа нь Шуудангийн тухай хууль, нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцийн зүйл заалтыг хэрэгжүүлэхгүй байна. Шуудангийн ачааны жингийн стандартыг мөрдөхгүй байна;
- Цахим системд сайжруулалт, өргөтгөл яаралтай хийх хэрэгтэй байна. Шуудангийн тухай хуулинд цаг үе, газар нутаг, цахим худалдаа хөгжиж байгаатай холбоотой өөрчлөлтийг тусгах шаардлагатай байна;
- Upost програмыг сайжруулах;
- Шуудангийн ачааны жинд тавих стандартыг мөрддөггүй, Стандарт хэмжил зүйн үндэсний төвөөс тогтоосон стандарт MNS-ыг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлдэггүй (тухайлбал баглаа боодлын стандарт хэрэгждэггүй, илгээгч тал Шуудангийн тухай хуулийг мөрддөггүй, овор хэмжээ ихтэй, стандартаас хэтэрсэн байдаг), цахим худалдаанд хүлээн авагчийн нэр, хаяг нэг стандартаар бичигддэггүй зэрэг зөрчлүүд байнга давтагддаг;
- Шуудангийн мэргэжлийн боловсон хүчнийг бэлтгэх асуудалд анхаарах хандуулах;
- Онлайн программ хангамж муу (гаалийн манифестийн үлдэгдэл, жагсаалтыг гараар хийж, цаг хугацаа, мэдээллийг үнэн бодит байдал алдагдаж байна);
- Шуудангийн салбарт ажиллах хүч дутмаг, цагийн ажилтан нэмэгдүүлэх шаардлагатай байдаг;
- Хаяг байршлын мэдээллийг тогтмол шинэчлэх талаар үүрэгжүүлсэн заалт хуульд оруулах, эсвэл хамтарч ажиллахад анхаарах шаардлагатай байна;
- Шуудан холбооны тээвэр зохион байгуулалттай холбоотой зохицуулалтыг Шуудангийн тухай хуульд нэмж оруулах, хувь хүний хэрэглээний бараатай холбогдсон зарим харилцааг илүү шуурхай болгох шаардлагатай байна;

- Гаалийн болон Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуультай холбоотой асуудал нийтлэг үүсдэг, олон улсын зарим шууданд хэт өндөр татвар оногдуулахаар зохион байгуулагдсан нь шуудангийн хөгжилд тээг болж байгаа;
- Хуулиар шуудангийн төрлийг тогтоосноос “дотоод хэрэглээний шуудан” гэсэн төрлийг хасах саналтай байна. Учир нь бизнесийн байгууллага өөрийн дотоод хэрэглээнд ашиглаж байгаа үйл ажиллагааг хууль дагаж гарсан журмаар зохицуулах нь оновчтой биш байна гэх мэтээр нээлттэй саналууд ирсэн болно.

Судалгааны хэсгийн дүгнэлт:

- 6) Хэдийгээр 2003 онд батлагдсан Шуудангийн тухай хуульд ерөнхийлөн тодорхойлсон зорилт болон хууль баталсан цаг үеийнх нь үзэл баримтлалтын хүрээнд тус хууль хэрэгжсэн ч өөрчлөгдөн шинэчлэгдэж буй салбарын хэрэгцээ, шаардлагыг Шуудангийн тухай хууль хангаж чадахгүй нөхцөл байдалд хүрснийг судалгаанд оролцсон тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч болон зарим төрийн байгууллагын ирүүлсэн санал, хүсэлт, тоон мэдээлэл харуулж байна.
- 7) Тохиолдол судлалын хүрээнд явуулсан бусад орны Шуудангийн тухай хууль, Шуудангийн үйлчилгээний тухай хуулиудын харьцуулалтаас үзэхэд хэдийгээр манай улсын Шуудангийн тухай хуульд нийт 8 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт орсон ч цаг үеийнхээ шаардлагыг хангаж чадахгүйн дээр Монгол Улстай ижил хөгжиж буй статустай орнуудын холбогдох эрх зүйн зохицуулалттай харьцуулахад зохицуулагдаагүй орхигдсон харилцаа цөөнгүй байгааг харьцуулсан хүснэгтээс харж болохоор байна.
- 8) Хууль зүйн техник, бичилтийн хувьд хуулийн зүйл, хэсэг, заалтыг ерөнхий байдлаар томъёолох нь тухайн асуудлаар уут үүсгэж, үр дагаварт нь:
 - хуулийн үзэл баримтлал алдагдах;
 - тухайн хуулийг хэрэгжүүлэхээр нарийвчлан гаргасан дүрэм, журам нь хуулийн хуулийн зохицуулалтаас давах (хуулиас давсан журам гэгддэг) , эсхүл эш татаж буй хуулийн зохицуулалт нь хэт ерөнхий учир хуулийг буруу ойлгож хэрэглэх зэрэг нөхцөл байдлыг үүсгэх сөрөг тал байдаг тул Шуудангийн тухай хууль батлагдсан цаг үеэс хойш тодорхой хэмжээнд хэрэгжиж ирсэн ч тухайн хуулийн шинэчлэн найруулах практик хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна гэж судалгааны багийн зүгээс дүгнэж байна.

2.2. Шуудангийн салбарт оролцогчдын чиг үүргийн хэрэгжилт

Шуудангийн тухай хуульд шуудангийн салбарын оролцогчдын бүрэн эрх, чиг үүргийг дараах байдлаар тодорхойлсон. Үүнд:

Хүснэгт 9: Оролцогчдын бүрэн эрх, чиг үүрэг

Төрийн зохицуулалт		
1	Засгийн газрын бүрэн эрх	- шуудангийн салбарт төрийн бодлого, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах; - шуудангийн нэгдсэн кодыг нэвтрүүлэх, хэрэглэх журмыг батлах; - шуудангийн үндсэн сүлжээ ашиглах эрх олгох, хяналт тавих журам батлах; - хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

2	Шуудангийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх	- бүх нийтийн үйлчилгээний төрлийг Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны саналыг үндэслэн тогтоох; - шуудангийн салбарыг хөгжүүлэх бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх; - үйлчлэгч болон шуудангийн илгээмж тээвэрлэгч этгээдийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах журам баталж, хэрэгжүүлэх; - шуудангийн нэгдсэн код батлах; - үнэ бүхий шуудангийн тэмдэгтийн үйлдвэрлэлт, борлуулалт, дахин үнэлэлт, улсын фондын баяжуулалт, хадгалалт, хамгаалалтын журмыг батлах, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих; - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд мөрдөх дүрмийг батлах; - шуудангийн илгээмжийг түр хадгалах, задлах, хураах болон устгах журмыг батлах; - олон улсын шуудангийн байгууллагад Монгол Улсыг төлөөлөх, холбогдох санал, дүгнэлт боловсруулах, олон улсын байгууллагын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг зохион байгуулах; - хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.
3	Бүх шатны Засаг даргын эрх хэмжээ	- хүн амд шуудан, хэвлэл хүргэх ажлыг зохион байгуулах, цаг үеийн болон байнгын саад бэрхшээл бүхий газарт байрладаг үйлчлүүлэгчид шуудангийн илгээмж хүргэхэд үйлчлэгчид дэмжлэг үзүүлэх; - хууль тогтоомжид заасан бусад эрх хэмжээ.
4	Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны эрх хэмжээ	- бүх нийтийн үйлчилгээний төрлийг тогтоох санал боловсруулах; - шуудангийн нэгдсэн кодыг боловсруулах; - хуульд заасан тусгай зөвшөөрөл олгох, хугацааг сунгах, тусгай зөвшөөрлийг түдгэлзүүлэх, сэргээх, хүчингүй болгох, тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлага, зохицуулалтын баримт бичиг болон холбогдох журам батлах, гэрээ байгуулах, биелэлтэд хяналт тавих; - шуудангийн харилцан холболтын журмыг баталж, хэрэгжилтийг хангуулах; - шуудангийн илгээмж хүргэх хугацааг тогтоож, мөрдүүлэх; - хууль тогтоомжид заасан бусад эрх хэмжээ.
Үйлчлүүлэгч, үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг		
5	Үйлчлэгчийн эрх, үүрэг	<u>ЭРХ:</u> -улс хоорондын шуудангийн үйлчилгээнд оролцох, гадаадын ижил төрлийн хуулийн этгээдтэй хамтран ажиллах; -үйлчилгээндээ захидлын дугтуй, ил захидал зэрэг өөрийн бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх; -шуудангийн сүлжээ байгуулах, өргөтгөх, татан буулгах; шаардлагатай гэж үзвэл шуудангийн зарим үйлчилгээг гэрээний үндсэн дээр бусад этгээдээр гүйцэтгүүлэх асуудлыг шийдвэрлэж, биелэлтэд нь хяналт тавих; -шуудангийн илгээмжид зохих журмын дагуу хяналт тавьж, битүүмжлэхийг үйлчлүүлэгчээс шаардах, илгээхийг хориглосон зүйлийг хүлээж авахаас татгалзах; -өөрийн байгууллагын таних тэмдэг, тусгай хувцас хэрэглэх; -хууль, гэрээнд заасан бусад эрхтэй. Ажил үүргээ гүйцэтгэж яваа энэ хуулийн 16.1, 17¹.1-д заасан үйлчлэгч байгууллагын ажилтан нь үйлчлүүлэгчийн нутаг дэвсгэрт болон бүх төрлийн тээврийн буудал, орон нутгийн замын пост, гүүр, зогсоолд аливаа төлбөр, хураамжгүйгээр саадгүй нэвтрэх эрхтэй. <u>ҮҮРЭГ:</u> - нийтэд хүртээмжтэй, үр ашигтай шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх;

		-шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд шаардагдах хэрэгсэлтэй байх; -шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхээр тогтоосон хугацаа, шуудангийн үйлчилгээний чанар, үндэсний стандартыг хангаж байгаа тухай мэдээллийг үйлчлүүлэгчид гаргаж өгөх буюу мэдээлэх; - шуудангийн сүлжээ байгуулах, өргөтгөх, татан буулгах тухай Зохицуулах хороо болон хэрэглэгчид урьдчилан мэдэгдэх; - өөрийн сүлжээг бусад үйлчлэгч холбогдоход нээлттэй байлгах; - бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн санд хөрөнгө төвлөрүүлэх; - хууль, гэрээгээр хүлээсэн бусад үүрэг.
6	Үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг	<u>ЭРХ:</u> -үйлчлэгчээс стандартад тохирсон үйлчилгээ шаардах, мэдээлэл гаргуулж авах; -шуудангийн илгээмжийг үрэгдүүлсэн, гэмтээсэн тохиолдолд Иргэний хуульд заасны дагуу хохирлыг нөхөн төлүүлэх; -хууль, гэрээнд заасан бусад эрх. <u>ҮҮРЭГ:</u> - илгээж байгаа зүйлийнхээ талаар үнэн зөв мэдээлэл өгөх; - шуудангийн үйлчилгээний хураамжийг зохих журмын дагуу төлөх; - хууль, гэрээнд заасан бусад үүрэг.
Үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн эрх, үүрэг		
7	Үндсэн сүлжээ эзэмшигч	<u>ЭРХ:</u> - үнэ бүхий шуудангийн тэмдэгтийн үйлдвэрлэлт, борлуулалт, дахин үнэлэлт, улсын фондын баяжуулалт, хадгалалт, хамгаалалтын журмыг батлах, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих хүрээнд шуудангийн марк гаргах асуудлыг эрхлэн зохион байгуулах; - шуудангийн үндсэн сүлжээ, түүний хэрэгсэл, бусад эд хөрөнгийг эзэмших, ашиглах, зохих журмын дагуу үйлчлэгчдэд ижил нөхцөлөөр түрээслүүлэх. <u>ҮҮРЭГ:</u> -шуудангийн үндсэн сүлжээг орчин үеийн шуудангийн дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлэх замаар шинэчлэх, өргөтгөх; -шуудангийн бүх нийтийн үйлчилгээ үзүүлэх, хуульд зааснаас бусад нөхцөлд шуудангийн үйлчилгээг тасралтгүй үзүүлэх арга хэмжээ авах. -Монгол Улсын олон улсын гэрээний хэрэгжилтийг хариуцах.

Шуудангийн тухай хуулиар 7 төрлийн субъектын эрх, үүргийг тодорхойлсон ч шуудангийн зах зээлийн харилцааг бүхэлд нь зохицуулахад хангалтгүй зохицуулалт болсон буюу цаг үеийн хэрэгцээ, шаардлагыг бүрэн хангаж чадахааргүй байна. Тухайлбал:

- Дэлхийн Шуудангийн Конвенц болон гишүүн орнуудын холбогдох хууль тогтоомжид тусгасан олон зохицуулалт манай хуульд байхгүй;
- шуудангийн салбарын зарим оролцогчдыг тодорхойлоогүй;
- холбогдох бусад салбарын уялдаа холбоог хангаагүй зэрэг асуудлууд байна.

Тодруулбал:

- шуудангийн зах зээлийг дэмжих, тогтмол судалгааны үндсэн дээр үндэсний төлөвлөлт, хэрэгжүүлэлт, хяналт хийхтэй холбоотой нарийвчилсан зохицуулалт;
- шудрага өрсөлдөөнийг дэмжих;
- хяналтын нэгдсэн механизм бүрдүүлж, салбар хооронд уялдааг хангах;

- сууц, барилга байгууламжид шуудангийн хайрцгийг байрлуулах, засвар үйлчилгээ үзүүлэх;
- шуурхай эрэн хайх, сөрөх тагнуулын үйл ажиллагаа явуулах зорилгоор шуудангийн сүлжээ, шуудангийн хэрэгсэлд тавигдах шаардлага, техник хэрэгсэл, программ хангамж, техникийн хэрэгслийг нэвтрүүлэх, ажиллуулах явцад хамтран ажиллах;
- нөхөн төлөлт, түүний төрөл, олголтыг хариуцах субъект, тэдгээрийн эрх үүрэг;
- шуудангийн дүрэмт хувцас, ажлын нөхцөл, албаны хэрэгсэл, ажилчид болон үйлчлүүлэгчийн аюулгүй байдлын асуудлаарх субъектүүдийн эрх, үүрэг;
- мөнгөн гуйвуулга харилцаа;
- итгэмжлэгдсэн этгээд гэх мэт зохицуулагдаагүй орхигдсон асуудлуудыг салбарын оролцогчдын бодит, үр ашигтай оролцоог хангах замаар, олон улсын туршлага судлан шинэчлэн найруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Шуудангийн тухай хуулийн 6, 7, 8, 9, 16, 17, 17¹ дүгээр зүйлийн хэрэгжилтийн хувьд шууд нэрлэгдсэн 9 журам болон холбогдох стандартууд батлагдаж, түүнчлэн нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, шинэчлэн баталж ирсэн нь хуулийн тэдгээр заалтууд хэрэгжсэн болох нь харагдаж байна. Харин шуудангийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрхэд байх “шуудангийн салбарыг хөгжүүлэх бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх” гэсэн зохицуулалтын хувьд “Өрх бүрд шуудан” хөтөлбөр хэрэгжиж дуусч, улмаар 2020 онд Улсын Их Хурлаас баталсан “Алсын хараа-2050” урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг дунд, богино хугацаанд хэрэгжүүлэх дараах хөгжлийн болон төлөвлөлтийн баримт бичигт салбарыг хөгжүүлэх зорилт, арга хэмжээнүүдээ тусган хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна. Үүнд:

- 1) дунд буюу 10 жилийн хугацаанд хэрэгжих бодлогын баримт бичиг болох – Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр;
- 2) дунд хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг болох – Монгол Улсын хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл;
- 3) Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
- 4) Богино хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг болох – Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөнд шуудангийн салбарыг хөгжүүлэх, салбарын уялдааг ханган ачаа тээвэр, илгээмжийг саатуулахгүй хүргэх, салбарын хөгжлийг хангах, зах зээлийг тэлэх, шудрага өрсөлдөөнийг дэмжих зэрэг тулгамдаад байгаа асуудлаар бодлогын арга хэмжээг тусгуулан хэрэгжүүлэх шаардлагатай нь нэр дурдсан баримт бичгүүдээс³⁴ харагдаж байна.

Түүнчлэн, шуудангийн салбарын үйлчлэгч нарт бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн санд хөрөнгө төвлөрүүлэхийг шаарддаг ч 2009-2022 оны хугацаанд бүх нийтийн үүргийн үйлчилгээ эрхлэгчдээс татан төвлөрүүлсэн хөрөнгөөс 7.43 хувь нь л шуудангийн салбарын төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зориулагдсан байгаа нь энэ салбар төрийн бодлогын түвшинд орхигдсон байгааг харуулж байна.

Хуульд заасан бүх шатны Засаг даргын эрх хэмжээтэй холбоотой цор ганц зохицуулалт хууль батлагдсанаас хойш хэрэгжсэн баримт олдсонгүй. Харин асуулгад оролцогчдоос Засаг дарга үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлдэггүй

³⁴ Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөрүүд одоогоор Улсын Их Хурлаар батлагдаагүй байна. Судалгааны явцад Сангийн сайд Б.Жавхлан 2022 онд “Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр батлах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн мэдээлэл байх бөгөөд батлагдсан баримт бичиг олдоогүй болно.

бөгөөд шуудан, илгээмжийн хурдан шуурхай хүргэлтийг хангах зорилгоор шуудангийн машиныг нэгдүгээр эгнээгээр явах боломжоор хангах, дугаарын хязгаарлалтгүй зорчих, орон сууцны зогсоолд түр байрлуулах, газар, үндсэн сүлжээний дэд бүтцийг өргөжүүлэх, сайжруулах, засвар үйлчилгээ хийхтэй холбоотой хамтын ажиллагаа, орон нутгийн алдагдлыг нөхөх, орон нутгийн ажилчдад олгодог нэмэгдэлд хамруулах, орон сууцны болон бусад барилгыг шуудангийн хайрцагжуулах зэрэг хамтран ажиллах хэрэгцээ шаардлага тулгардаг, зарим асуудлаар нь хандсан ч зохих арга хэмжээ аваагүй талаар оролцогчдын санал давхцаж байсныг дурдах нь зүйтэй.

Үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн хувьд “Монгол Шуудан” ХК-аас Монгол Улсын маркны хөгжлийн түүхэнд нийт 1100 гаруй сэдвээр 4300 нэр төрлийн шуудангийн марк үйлдвэрлэсэн бөгөөд 2023 оны байдлаар нийт 23 сэдвийн маркийг гүйлгээнд гаргасан байна. Мөн шуудангийн үндсэн сүлжээг орчин үеийн шуудангийн дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлэх замаар шинэчлэх, өргөтгөх ажлын хүрээнд Хөшигтийн хөндийн шинэ нисэх онгоцны буудал дахь 5,358.2 сая төгрөгний өртөг бүхий “Ялган боловсруулах төв”-ийг 2020 онд ажлыг нь эхлүүлж, 2024 оны 1 дүгээр сард ашиглалт оруулсан³⁵ байна.

Энэ мэтчилэн Монгол Улсын Засгийн газар, шуудангийн асуудлал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, салбарын зохицуулагч болон үйлчлэгч, үндсэн сүлжээ эзэмшигч зэрэг субъектүүдийн хуулиар хүлээсэн үүрэг тогтсон журмын дагуу хэрэгжиж байгаа бөгөөд хэрэгжихгүй засаг даргаас үзүүлэх дэмжлэг, үйлчлүүлэгчийн үүргийн хэрэгжилт болон хуулиар зохицуулагдаагүй орхигдсон, уялдаа холбоо хангагдаагүй асуудлуудыг шинэчлэн найруулах замаар хуульд тусгах нь зүйтэй гэж судалгааны багийн зүгээс үзлээ.

2.3. Шуудангийн үйлчилгээ, тусгай зөвшөөрөл, шуудангийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйлсийн хэрэгжилт

Үнэлгээний энэ хэсэгт Шуудангийн тухай хуулийн доор дурдсан зүйлийн хэрэгжилтэд хамааран тоон болон тайлан мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх замаар хэрэгжилтийн үр дагаврыг үнэлнэ. Үүнд:

Хүснэгт 10: Шуудангийн үйлчилгээ

1	Гуравдугаар бүлэг Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ	10 дугаар зүйл. Шуудангийн үйлчилгээ; 10 ¹ дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөл; 11 дүгээр зүйл. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт; 13 дугаар зүйл. Цахим шуудангийн үйлчилгээ;
2	Зургадугаар бүлэг Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл	19 дүгээр зүйл. Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл; 21 дүгээр зүйл. Улс хоорондын шуудангийн илгээмж;
3	Долдугаар бүлэг Шуудангийн онцлог үйл ажиллагаа	22 дугаар зүйл. Хаяг тодорхойгүй шуудангийн илгээмж; 23 дугаар зүйл. Шуудангийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл; 24 дүгээр зүйл. Шуудангийн марк;

Шуудангийн тухай хуульд шуудангийн үйлчилгээг “шуудангийн илгээмжийг Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх үйлчлүүлэгчид хүргэх дотоодын, гадаад улс орнууд дахь үйлчлүүлэгчид хүргэх улс хоорондын гэсэн зориулалттай байх бөгөөд түүнийг энэ хууль болон холбогдох бусад хууль, дүрэм, гэрээнд заасны дагуу үзүүлнэ” гэж тодорхойлоод 19 дүгээр зүйлд дараах төрөл, зэрэглэлийг тогтоосон. Үүнд:

1) Төрлийн хувьд:

³⁵ <https://mongolpost.mn:8088/wp-content/uploads/2024/03/MPC-Audit-dugnelt-2023.pdf>

- энгийн илгээмжид үйлчлүүлэгч өөрөө тарифын дагуу марк наасан энгийн захидал, баталгаат болон үнэ зарласнаас бусад боодол, илгээлт;
- баталгаат илгээмжид үйлчлэгчээр батлуулан түүнийхээ төлөө нэмэлт хураамж төлж, хаягласан эзэнд нь гардуулах нөхцөлөөр илгээж буй захидал, боодол, илгээлт;
- үнэ зарласан илгээмжид үйлчлүүлэгч илгээмжээ үнэлэн, нэмэгдэл төлбөр хийж илгээж байгаа захидал, боодол, илгээлт төрөлтэй байна.

Зэрэглэлийн хувьд улс хоорондын болон дотоодын, үйл ажиллагаагаар нь нэмэлт болон үндсэн, хугацаагаар нь ердийн болон буухиа гэсэн зэрэглэл тогтоосон. Хуулийн энэ заалтын хэрэгжилтийн байдлыг зохицуулах байгууллагын 2023 оны үндсэн үзүүлэлтийн биелэлтээс үзвэл:



ХАРИЛЦАА ХОЛБООНЫ
ЗОХИЦУУЛАХ
ХОРОО

8. ШУУДАН

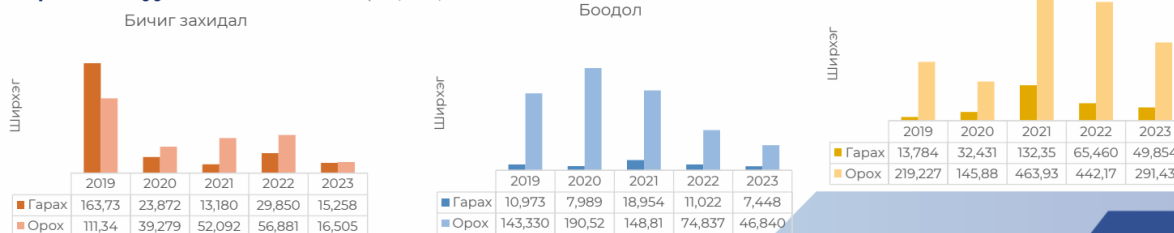
СОЛИЛЦООНЫ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

2023 он

Дотоодын шуудангийн солилцоо (ширхэг)



Улс хоорондын шуудангийн солилцоо (ширхэг)



Улс хоорондын бичиг захидал тогтмол буурсан үзүүлэлттэй, дотоодын бичиг захидлын үйлчилгээ харьцангуй тогтвортой, дотоодын боодол болон илгээлтийн үйлчилгээний орох, гарах урсгал ойролцоо, улс хоорондын боодол, илгээлтийн гарах урсгал бага, орох урсгал харьцангуй өндөр үзүүлэлттэй байна. Түүнчлэн, “Монгол Шуудан” ХК-ийн 2022 оны үйл ажиллагааны тайлангаас үзэхэд

Нийт солилцоо

	2018	2019	2020	2021	2022
Нийт солилцоо	2,397,599	2,653,661	2,399,497	2,410,063	2,469,042
Дотоод	1,685,703	2,082,944	2,108,296	2,183,348	2,182,005
Бичиг захидал	1,512,814	2,009,719	2,002,527	1,867,891	2,019,670
Боодол	55,928	51,766	60,102	168,646	101,059
Улс хооронд	21,961	21,459	45,667	146,811	61,276
Улс хооронд гарах	711,896	570,717	291,201	226,715	287,037
Улс хооронд орох	177,930	191,276	60,491	54,223	60,429

дотоодын шуудан илгээмжийн үйлчилгээ нэгэнт тогтсон байна. 2022 оны байдлаар Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос гаргадаг тусгай зөвшөөрлийн гэрээний үүргийн биелэлтийн үндсэн 10 шалгуур үзүүлэлтээр тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн гэрээний үүргийн биелэлтийг үнэлэх ба ийнхүү дүгнэхэд:

- Гаалийн зөрчилгүй ажилласан байдал-98 хувь;
- Тусгай зөвшөөрлийн зохицуулалтын үйлчилгээний хөлс төлсөн байдал – 94 хувь;
- Хаягийн бичвэрийн стандартын мөрдөлт – 36.3 хувь;
- Үйлчлүүлэгчийн гомдол, зөрчлийн мэдээлэл – 77.6 хувь;
- Үнэ тарифын өөрчлөлт, хаягийн шинэчлэлийн мэдээлэл 87.8 хувь;
- Гамшиг болон онцгой байдлын үед ажиллах төлөвлөгөө – 77.6 хувь;
- Статистик тайлан, мэдээллийг ирүүлсэн байдал 85.8 хувь;
- Хилийн чанадад хамтран ажиллах байгууллагын гэрээний мэдээлэл 98 хувь;
- Шуудангийн бүртгэл хяналтын програм ашиглалт, үйлчилгээний чанар, гардуулалтын үнэлгээ 39.4 хувь;
- Зохицуулах хорооноос зохион байгуулсан сургалт, олон нийтийн арга хэмжээнд оролцсон идэвх, оролцоо 79.6 хувь гэх үнэлгээ гарч нэгдсэн дүнгээр:
 - 60-аас доош хувийн үнэлгээтэй-0;
 - 60-80 хувийн үнэлгээтэй-11;
 - 80-аас дээш үнэлгээтэй **38** тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч байсан байна.

Гэвч энэ нь нийт тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгжтэй харьцуулахад тийм ч сайн үзүүлэлт биш юм. Түүнчлэн хуулийн эдгээрийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд дараах журмыг батлан хэрэгжүүлж байна:

- Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд мөрдөх журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/53);
- Шуудангийн харилцан холболтын журам (ХХЗХ-ны 2019 оны 54 дүгээр тогтоол);
- Үнэ бүхий шуудангийн тэмдэгтийн үйлдвэрлэлт, дахин үнэлэлт, борлуулалтын журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/54);
- Үйлчлэгч болон шуудангийн илгээмж тээвэрлэгч этгээдийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/55);
- Шуудангийн илгээмжийг түр хадгалах, задлах, хураах болон устгах журам (ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/56);
- Улс хоорондын шуудангийн илгээмжийг гаалийн хилээр нэвтрүүлэх журам (ЗГХЭГ-ын дарга болон Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны 269/264 дүгээр тушаалын хавсралт);
- Харилцаа холбооны үйлчилгээний тариф тогтоох аргачлал (ХХЗХ-ны 2017 оны 18 дугаар тогтоол);
- Монгол Улсын бүсчлэлийн код, шуудангийн нэгдсэн код (ЗГ-ын 2018 оны 69 дүгээр тогтоол. Шинэчлэн баталсан)
- Бүсчлэлийн код болон шуудангийн нэгдсэн кодыг оноох, мэдээллийн санг бүрдүүлэх журам (ХХЗХ-ны 2015 оны 72 дугаар тогтоол);
- Улс хоорондын шуудангийн илгээмжийг гаалийн хилээр нэвтрүүлэх журам (ЗГХЭГ-ын дарга болон Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны 269/264 дүгээр тушаалын хавсралт).

2.4. Шуудангийн хяналт, хариуцлага

Хэдийгээр Шуудангийн тухай хуульд “Шуудангийн хяналт, хариуцлага” гэсэн нэртэй бүлэг байгаа боловч тус бүр зүйлээс бүрдсэн дараах зохицуулалт байна:

1	Наймдугаар бүлэг Хяналт	26.1. Шуудангийн сүлжээний ашиглалт, үйлчилгээ, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа, техник технологийн горимын хэрэгжилтэд хууль тогтоомжид заасны дагуу улсын байцаагч хяналт тавина.
2	Наймдугаар бүлэг Хариуцлага	27.1. Энэ хуулийг зөрчсөн албан тушаалтны үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжгүй бол Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ. 27.2. Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

Хуулийн энэ зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхээр “Мэдээлэл, харилцаа холбооны үйлчилгээний чанарыг хянах журам” болон “Улс хоорондын шуудангийн илгээмжийг гаалийн хилээр нэвтрүүлэх журам” батлан хэрэгжүүлж байгаа боловч хуульд байгаа хяналтын зохицуулалт зохицуулбал зохицуулах харилцааг зохицуулах боломжгүй юм. Учир нь энд заасан улсын байцаагч нь гаалийн улсын байцаагч уу, салбарын төрийн хяналт шалгалтын улсын байцаагч уу гэдэг нь тодорхойгүй байгааг тодорхой хуульчлах шаардлага байна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ОЛОН УЛСЫН ТУРШЛАГА

Шуудангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үнэлгээнд тохиолдол судлах харьцуулах хэлбэрт ашиглах зорилгоор:

- 1) БНЛатви улсын Шуудангийн тухай хууль (2009);
- 2) БНЭстони улсын Шуудангийн тухай хууль (2007);
- 3) БНСерби улсын Шуудангийн үйлчилгээний тухай хууль (2019);
- 4) БНКазахстан улсын Шуудангийн тухай хууль (2016) хуулиудыг харьцуулан судалсан болно.

Ингэхдээ хуулийн зорилт, шуудангийн үйл ажиллагааг хэрхэн томъёолсон болон хуулийн бүтэц, агуулгын харьцуулалт, нэр томъёоны тодорхойлолт зэргийг харьцуулан судалсан бөгөөд цаашид Шуудангийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах бол оролцогчдын эрх үүрэг, бүх нийтийн шуудангийн төрөл, үүрэг, шуудангийн сүлжээ эзэмшигч, түүний эрх үүрэг, хяналтын тогтолцоо, хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл зэрэг зохицуулалтыг харьцуулан судлах нь төсөл боловсруулах үйл ажиллагаанд хувь нэмэр оруулах болов уу.

3.1.Хуулийн зорилт, шуудангийн үйл ажиллагааны төрөл

Хүснэгт 11

Хуулийн зорилгыг тодорхойлсон байдал		
1	Латвийн Шуудангийн тухай хууль	Энэ хуулийн зорилго нь: 1) шуудангийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих; 2) шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх өрсөлдөөнийг дэмжих; 3) шуудангийн операторуудын бүртгэлийн журмыг хялбаршуулах; 4) төр, хэрэглэгч, шуудангийн операторын ашиг сонирхлыг хамгаалах; 5) бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний хүртээмжийг хангах; 6) шуудангийн үйлчилгээний тасралтгүй байдлыг хангах; 7) Бүгд Найрамдах Латви улсад заавал дагаж мөрдөх шуудангийн салбарын олон улсын гэрээнд заасан үүргийн хэрэгжилтийг хангахад оршино.
2	Эстонийн Шуудангийн тухай хууль	1. Хуулийн хамрах хүрээ, зорилго (1)Энэ хуульд дараах зүйлийг тусгасан болно: 1) шуудангийн үйлчилгээнд тавигдах шаардлага; 2) шуудангийн үйлчилгээ эрхлэгчдэд тавигдах шаардлага; 3) төрийн хяналтыг зохион байгуулах; 4) энэ хуулийг зөрчсөний хариуцлага. (2) Энэхүү хуулийн зорилго нь: 1) бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх; 2) өндөр чанартай шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх; 3) шуудангийн үйлчилгээний хэрэглэгчдийн эрхийг хамгаалахад оршино.
3	Казахстаны Шуудангийн тухай хууль	Энэхүү хууль нь Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын шуудангийн салбарын нийгмийн харилцааг зохицуулах зарчим, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, шуудангийн үйл ажиллагааны субъектуудын эрх, үүрэг, шуудангийн салбарын төрийн байгууллагын бүрэн эрхийг тодорхойлоход чиглэгдэнэ.
4	Сербийн	Энэ хуулийн зорилго нь Бүгд Найрамдах Серб Улсад шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх нөхцөл, хэлбэр, шуудангийн салбарын оролцогчдын

	Шуудангийн үйлчилгээний тухай хууль	бүрэн эрх, шуудангийн үйлчилгээ эрхлэгч, хэрэглэгчийн эрх, үүрэг, хариуцлага, түүнчлэн шуудангийн үйлчилгээний цаашдын хөгжилд чухал ач холбогдолтой бусад асуудлуудыг зохицуулахад оршино.
Шуудангийн үйлчилгээний (үйл ажиллагааны) төрөл		
5	Латвийн Шуудангийн тухай хууль	Бүлэг 16. Шуудангийн илгээмжийн ангилал (1) Шуудангийн илгээмжийг дараах байдлаар ангилна: 1) шуудангийн захидал; 2) шуудангийн илгээмж; 3) мөнгөний захиалгын зүйл; 4) хэвлэлийн нийтлэл. (2) Шуудангийн илгээмжийг үзүүлж буй шуудангийн үйлчилгээний төрлөөр дараах байдлаар ангилна: 1) энгийн шуудангийн илгээмж; 2) бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж; 3) даатгуулсан шуудангийн илгээмж; 4) бэлэн мөнгөөр өгөх бараа. (3) Шуудангийн илгээмжийг эцсийн хүрэх газраар нь дараах байдлаар ангилна: 1) дотоод шуудангийн илгээмж; 2) хил дамнасан шуудангийн илгээмж. (4) Уламжлалт шуудангийн үйлчилгээ эрхэлдэг шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгч нь шуудангийн илгээмжийг хүргэх хурдаас хамааран шуудангийн илгээмжийг дараах ангиллаар хүлээн авна: 1) А зэрэглэлийн шуудан - шуудангийн салбарын хууль тогтоомжийн дагуу давуу эрхтэйгээр илгээгддэг шуудан; 2) В зэрэглэлийн шуудан - эдийн засгийн шуудан - шуудангийн салбарыг зохицуулах хууль тогтоомжийн дагуу стандартын үндсэн дээр илгээгдэх энгийн шуудан. (5) Шуудангийн илгээмжийн дээд ба доод жин, хэмжээ, үнэ, даатгалын хэмжээ, түүнчлэн түүний агуулга, сав баглаа боодлын шинж чанарыг Бүгд Найрамдах Латви улсад заавал дагаж мөрдөх шуудангийн салбарын олон улсын гэрээний шаардлагын дагуу тогтооно. Бүлэг 17. Шуудангийн үйлчилгээний төрөл (1) Шуудангийн үйлчилгээг: - уламжлалт шуудангийн үйлчилгээ (18-р зүйл); - бусад шуудангийн үйлчилгээ (энэ зүйлийн хоёр дахь хэсэгт заасан) гэж хуваана. (2) Шуудангийн бусад үйлчилгээ нь дараах байдалтай байна: 1) захиалгат хэвлэл хүргэх, үүнтэй холбоотой үйлчилгээ (19-р хэсэг); 2) буухиа шуудангийн үйлчилгээ (20-р хэсэг); 3) шуудангийн үйлчилгээ (21-р хэсэг).
6	Эстонийн Шуудангийн тухай хууль	§ 4. Шуудангийн илгээмж, шуудангийн үйлчилгээний төрөл (1) Шуудангийн илгээмж дараах төрөлтэй байна: 1) захидал харилцааны зүйл; 2) шуудангийн илгээмж; 3) тогтмол хэвлэл. (5) Шуудангийн үйлчилгээ дараах төрөлтэй байна. 1) энгийн зүйлийг дамжуулах; 2) бүртгэгдсэн барааг шилжүүлэх; 3) даатгуулсан зүйлийг шилжүүлэх;

		3¹) бөөнөөр нь илгээх; 4) шуудангийн илгээмжийг дамжуулах (цаашид шуудан гэх); 5) шуудангийн илгээмжийг шууд дамжуулах (цаашид шууд шуудан гэх); 6) тогтмол хэвлэл дамжуулах; 7) шуудангийн бусад үйлчилгээ.
7	Казахстаны Шуудангийн тухай хууль	9 дүгээр зүйл. Шуудангийн үйл ажиллагаа 1. Бүгд Найрамдах Казахстан Улсад дараах шуудангийн үйл ажиллагааг явуулна: 1) шуудангийн үйл ажиллагаа; 2) энэ хуульд заасны дагуу шуудангийн бусад үйл ажиллагаа. 2. Шуудангийн үйл ажиллагаанд дараах шуудангийн үйлчилгээ хамаарна: 1) бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ; 2) бүртгэлтэй шуудангийн илгээмжийг шуудангаар илгээх үйлчилгээ; 3) буухиа болон курьер шуудангийн үйлчилгээ; 4) шуудангаар мөнгөн гуйвуулга хийх; 5) тогтмол хэвлэл захиалгаар түгээх, жижиглэнгээр худалдах үйлчилгээ; 6) шуудангийн марк, тэмдэг, үнэ бүхий зүйл, филателийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах үйлчилгээ; 7) гибрид шуудангийн үйлчилгээ; 8) Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын Харилцаа холбооны тухай хуулийн дагуу шуудангийн тусгай үйлчилгээ; 9) шуудангийн үйлчилгээтэй салшгүй холбоотой бусад үйлчилгээ. 3. Шуудангийн бусад үйл ажиллагаа гэдэгт: 1) Казахстан улсын хууль тогтоомжид заасан банкны үйл ажиллагаа, санхүүгийн үйлчилгээ; 2) тээвэр, гараас гарт, хадгалах, карго; 3) Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын хууль тогтоомжийн шаардлагын дагуу агентлагтай байгуулсан гэрээний нөхцөлийн дагуу хууль ёсны үйлдэл хийх; 4) тэтгэвэр, тэтгэмж болон бусад нийгмийн асрамжийн хүргэлтийн үйлчилгээ. 10 дугаар зүйл. Шуудангийн бүх нийтийн үйлчилгээ 1. Шуудангийн оператор нь бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхдээ шуудангийн үйлчилгээний хэрэглэгчдийн бүртгэлгүй шуудангийн илгээмжийг шуудангийн хайрцагнаас цуглуулж, эсхүл үйлдвэрлэлийн нэгжид хүлээн авч, хүргэлтийн баримтгүйгээр хүргэх үйлчилгээ үзүүлнэ. Шуудангийн оператор бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхдээ бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний хүртээмж, чанар, үнийн талаарх хэрэглэгчдийн эрэлт хэрэгцээг хангах шаардлагын хүрээнд эрх бүхий байгууллагаас баталсан бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний чанарын үзүүлэлтүүдийн дагуу хийнэ. 2. Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээнд дараах төрлийн үйлчилгээ хамаарна: 1) бүртгэлгүй захидал илгээх үйлчилгээ; 2) бүртгэлгүй ил захидал илгээх үйлчилгээ; 3) бүртгэлгүй багцыг шуудангаар илгээх үйлчилгээ; 4) тогтмол хэвлэлийг захиалгаар түгээх үйлчилгээ. 11 дүгээр зүйл. Бүртгэлтэй шуудангийн үйлчилгээ 2. Бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж нь дараах төрөлтэй байна: 1) захидал (бүртгэлтэй, үнэ нь мэдүүлсэн); 2) шуудангийн карт (бүртгэлтэй); 3) багц (бүртгэгдсэн, зарласан үнэ); 4) жижиг боодол (бүртгэлтэй, зарласан); 5) илгээмж (энгийн, зарласан үнэ цэнэ).

		Бүртгэлтэй шуудангийн илгээмжийг илгээх үйлчилгээнд багтсан шуудангийн илгээмжийн төрөл, ангиллын нэмэлт жагсаалтыг шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх дүрмээр тогтооно. Бүртгэлтэй шуудангийн илгээмжийг буцах хаягийг заавал заах ёстой бөгөөд энэ шаардлагыг хангасан тохиолдолд хүлээн авна.
8	Сербийн Шуудангийн үйлчилгээний тухай хууль	17 дугаар зүйл. Шуудангийн үйлчилгээний төрөл Шуудангийн үйлчилгээ нь бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ болон бусад шуудангийн үйлчилгээ гэсэн төрөлтэй байна. 18 дугаар зүйл. Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ нь бүх нийтийн ашиг сонирхолд нийцсэн үйлчилгээ бөгөөд Бүгд Найрамдах Серби Улсын нутаг дэвсгэрт тогтоосон чанар, үнээр, бүх хэрэглэгчдэд ижил тэгш нөхцөлөөр, ялгаварлан гадуурхахгүйгээр тасралтгүй үйлчилгээ үзүүлэх шуудангийн үйлчилгээний багц байна. "Сербийн шуудан" нийтийн аж ахуйн нэгж нь дараах үзүүлэх эрхтэй: Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээнд дараахь зүйлийг цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх, хүргэх: 1) хоёр кг хүртэл жинтэй захидал шуудангийн зүйл; 2) шүүх, захиргааны болон зөрчлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд бичгээр мэдэгдэл хийх; 3) дотоод болон олон улсын шуудангийн тээвэрт 10 кг хүртэлх илгээмжийг цуглуулах, хүргэх; 4) олон улсын шуудангийн тээвэрт 20 кг хүртэл илгээмж хүргэх; 5) Долоон кг хүртэл жинтэй секограммыг шуудангийн төлбөргүйгээр дотоодын шуудангийн тээвэрт тооцно. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан зүйлээс гадна дотоод болон олон улсын шуудангийн тээвэрт бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээнд шуудангийн захиалга цуглуулах, дамжуулах, төлөх үйл ажиллагаа хамаарна. Олон улсын шуудангийн тээвэр дэх илгээмжийн дээд ба доод хэмжээ нь Дэлхийн шуудангийн холбооны хүчин төгөлдөр дүрэмд нийцсэн байна. 24 дүгээр зүйл. Захиалгат шуудангийн үйлчилгээ Захиалгат шуудангийн үйлчилгээ нь нийтийн шуудангийн операторт итгэмжлэгдсэн бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний нэг хэсэг бөгөөд үүнд: 1) 50 грамм хүртэл жинтэй шуудангийн илгээмжийг цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх, хүргэх; 2) шүүх, захиргааны болон зөрчлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад хязгаарлалтаас үл хамааран бичиг баримтыг цуглуулах, ангилах, (эсвэл) тээвэрлэх, хүргэх; 3) шуудангийн захиалгыг цуглуулах, дамжуулах, эсвэл төлбөр хийх. 25 дугаар зүйл Нийтийн шуудангийн оператор нь шуудангийн үйлчилгээнээс гадна дараах байдлаар бусад үйл ажиллагааг гүйцэтгэж болно. 1) даатгалын төлөөлөл; 2) биржийн арилжаа; 3) төлбөрийн үйлчилгээг зохицуулах хуулиар зөвшөөрөгдсөн төлбөрийн болон бусад үйлчилгээ; 4) динар, хүчин төгөлдөр гадаад валют, гадаад валютаар олон улсын мөнгөн гуйвуулга; 5) үүсгэн байгуулах акт болон дүрмийн дагуу бусад үйл ажиллагаа.

		Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2-4-д заасан үйлдлийг нийтийн шуудангийн оператор эдгээр үйл ажиллагааг зохицуулах тусгай хуулийн дагуу гүйцэтгэнэ. 26 дугаар зүйл. Бусад шуудангийн үйлчилгээ Бусад шуудангийн үйлчилгээнд: 1) дотоодын шуудангийн тээвэрт 10-аас дээш кг жинтэй илгээмжийг цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх, хүргэх; 2) олон улсын шуудангийн тээвэрт 10-аас дээш кг жинтэй илгээмжийг цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх; 3) олон улсын шуудангийн тээвэрт 20-оос дээш кг жинтэй илгээмжийг ангилах, тээвэрлэх, хүргэх; 4) нэмүү өртөг шингэсэн үйлчилгээ; 5) нэмэлт үйлчилгээ. Шуудангийн бүх оператор энэ хууль болон энэ хуульд заасны дагуу баталсан актын дагуу шуудангийн бусад үйлчилгээ үзүүлж болно.
--	--	---

3.2.Хуулийн бүтэц, агуулгын харьцуулалт

Хүснэгт 12:

Монголын Шуудангийн тухай хууль	Эстонийн Шуудангийн тухай хууль	Казахстаны Шуудангийн тухай хууль	Сербийн Шуудангийн үйлчилгээний тухай хууль	Латвийн Шуудангийн тухай хууль
/2023 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон 2003 онд батлагдсан ^{36/}	/Postal Act ^{37/}	/Law on Post 2016 онд баталсан ^{38/}	/Law on Postal Services 2019 онд баталсан ^{39/}	/Postal Law ^{40/} 2023 онд сүүлийн нэмэлт, өөрчлөлт орсон/
ХУУЛИЙН БҮТЭЦ				
8 бүлэг, 27 зүйл	7 бүлэг, 56 зүйл	8 бүлэг, 46 зүйл	11 бүлэг, 111 зүйл	14 бүлэг, 58 зүйл
ХУУЛИУДЫН АГУУЛГА				
Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл	Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл	Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл	Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл	Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл
-Хуулийн зорилт; -Шуудангийн хууль тогтоомж; -Нэр томьёоны тодорхойлолт; -Шуудангийн төрөл; -Шуудангийн үйл ажиллагааны зарчим;	-Хуулийн хамрах хүрээ; -Шуудангийн үйлчилгээ; -Шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгч, шуудан илгээгч, хаяглагч; -Шуудангийн үйлчилгээ болон илгээмжийн төрөл; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ ба нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгч; - Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийг томилох; - Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний хэрэглэгчдээс авбал зохих үнэ;	-Нэр томьёоны тодорхойлолт; -Хууль үйлчлэх хүрээ; -Шуудангийн үйлчилгээний хууль тогтоомж; -Шуудангийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим;	-Хуулийн зорилго; -Шуудангийн үйлчилгээний үндсэн зарчим; -Нэр томьёоны тодорхойлолт.	-Нэр томьёоны тодорхойлолт; -Хуулийн зорилго; -Хууль үйлчлэх хүрээ;

³⁶ <https://legalinfo.mn/mn/detail/92>

³⁷ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/519012015012/consolide>

³⁸ <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1600000498>

³⁹ https://www.ratel.rs/uploads/documents/empire_plugin/Law%20on%20Postal%20Services%20.pdf

⁴⁰ <https://www.cept.org/files/9721/Latvia-Translated-law.pdf>

	- Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчид тавигдах техникийн үзүүлэлт; -Шуудангийн сүлжээ; -Шуудангийн хайрцгийн байрлал, шуудангийн хайрцагт тавигдах шаардлага; -Шуудангийн төлбөрийн хэрэгсэл.			
ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ТАЛААРХ ТӨРИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ -Засгийн газрын бүрэн эрх; -ШАЭТЗТБ ⁴¹ -ын бүрэн эрх; -Бүх шатны ЗД-ын эрх хэмжээ; -Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны эрх хэмжээ	ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ БОЛОН БҮРТГЭЛ -Тусгай зөвшөөрлийн шаардлага; -Тусгай зөвшөөрлийн өргөдөл; -Тусгай зөвшөөрлийн хяналт шалгалт; -Тусгай зөвшөөрлийн хоёрдогч нөхцөл; -Тусгай зөвшөөрлийн хоёрдогч нөхцөлийн стандарт болон өөрчлөлт; -Өрсөлдөөн зохион байгуулах хугацаа; -Тусгай зөвшөөрлийг түдгэлзүүлэх; - Тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгох үндэслэл;	ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН САЛБАР ДАХЬ ТӨРИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ -Шуудангийн салбар дахь төрийн бүрэн эрх; -Захидал харилцааны нууцыг хамгаалах; - Шуудангийн операторууд шуурхай эрэн хайх, сөрөх тагнуулын үйл ажиллагаа явуулж буй албан тушаалтнуудтай хамтран ажиллах; -Шуудангийн үйлчилгээний тариф;	ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ЭРХ МЭДЭЛ -Засгийн газрын бүрэн эрх; -Яамны бүрэн эрх; -Шуудангийн үйлчилгээ, цахим харилцаа холбооны агентлагийн бүрэн эрх;	ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН САЛБАР ДАХЬ НИЙТИЙН УДИРДЛАГА, ХЯНАЛТ -Шуудангийн салбар дахь удирдлага, хяналтыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллага; -Тээвэр зуучлалын яамны бүрэн эрх; -Зохицуулагчийн (Нийтийн аж ахуйн хороо) бүрэн эрх; -Дэлхийн Шуудан Холбооны Байгууллагад Латви улсыг төлөөлөх;
ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: НИЙТИЙН ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ -Шуудангийн үйлчилгээ;	ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ШААРДЛАГА БОЛОН	ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА -Шуудангийн үйл ажиллагаа;	ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ -Шуудангийн үйлчилгээ;	ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ ҮЗҮҮЛЭХ ЖУРАМ

⁴¹ Шуудангийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

-Тусгай зөвшөөрөл; -Шуудангийн сүлжээний ашиглалт; -Шуудангийн бүх нийтийн үйлчилгээ; -Цахим шуудангийн үйлчилгээ; -Санхүүгийн үйлчилгээ; -Шуудангийн хэрэгсэл.	ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ ҮЗҮҮЛЭГЧИД -Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх болон шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгч; -Гэрээ байгуулах; -Бусад шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн шуудангийн сүлжээг ашиглах; -Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхээс татгалзах; -Шуудангийн төлбөр; -Стандарт нөхцөлүүд; -Шуудан илгээмжийн тэмдэглэгээ; -Шуудангийн илгээмж хүргэлт; -Хүргэгдэх боломжгүй шуудангийн үйлчилгээ; -Хүргэх боломжгүйн улмаас дамжуулаагүй шуудангийн илгээмжийг хадгалах, худалдах, устгах; -Шуудангийн илгээмжийг нээх; -Шуудангийн нууц; -Хувийн мэдээлэл ашиглах;	-Тусгай шуудангийн үйлчилгээ; -Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ; -Бүртгэлтэй шуудангийн илгээмжийг шуудангаар явуулах үйлчилгээ; -Буухиа болон курьерын шуудангийн үйлчилгээ; -Мөнгө гуйвуулга; -Тогтмол хэвлэл захиалгаар түгээх; -Тогтмол хэвлэлийн жижиглэн худалдаа; -Тэмдэгийн (шуудангийн) борлуулалт; -Төрийн тэмдэгт, филателийн бүтээгдэхүүн; -Гибрид илгээмжийн шуудангийн үйлчилгээ; -Гибрил шуудан болон цахим шуудангийн үйлчилгээ; -Шуудангийн операторын үйлчилгээний төлбөр; -Мэдэгдэл, зарлах; -Шуудангийн илгээмийг буцаах, хаягийг өөрчлөх, засварлах; -Шуудангийн оператор; -Үндэсний шуудангийн оператор; -Төрийн үйлчилгээг хүртээмжтэй болгоход чиглэсэн шуудангийн үндэсний операторын зардлыг нөхөн олгох; - Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх журам;	-Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх ерөнхий нөхцөл (Шуудангийн операторын мэдээллийн сан, итгэмжлэл, үйлчилгээний чанар гэх мэт); -Шуудангийн үйлчилгээний төрөл; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ; -Захиалгат шуудангийн үйлчилгээ; -Бусад шуудангийн үйлчилгээ; -Шуудангийн үйлчилгээний зардал; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний зардал; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний тогтвортой байдал; -Нягтлан бодох бүртгэлийг хуваарилах; -Цэвэр өртөг; -Шударга бус санхүүгийн ачааллын нөхөн төлбөр;	-Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх эрх; -Шуудангийн операторуудыг бүртгэх, бүртгэлээс хасах; -Ерөнхий зөвшөөрлийн журам; -Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх эрхийг хасах; -Зохицуулагчид хүргүүлэх мэдээлэл; -Шуудангийн операторын үүрэг; -Шуудангийн илгээмж хүргэлт; -Хүргэгдээгүй шуудангийн илгээмж; -Шуудангийн операторуудын шуудангийн илгээмж нээх эрх; -Шуудангийн үйлчилгээний суурь стандарт;
--	---	--	---	--

		- Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд тавих хязгаарлалт, хориглолт; -Шуудангийн операторын үйл ажиллагаанд ашиглах хэл;		
ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ҮЙЛЧЛЭГЧ, ҮЙЛЧЛҮҮЛЭГЧИЙН ЭРХ, ҮҮРЭГ -Үйлчлэгчийн эрх, үүрэг; -Үйлчлүүлэгчийн эрх, үүрэг; -Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн эрх, үүрэг	ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: БҮХ НИЙТИЙН ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ -Хил дамнасан шуудангийн үйлчилгээ; -Санхүүгийн үйлчилгээ; -Журамласан баримт бичиг болон тогтмол хэвлэл илгээх; -Нийтийн шуудангийн үйлчилгээний чанар; -Чанарын хяналт; -Орлого, зарлагын нягтлан бодох бүртгэлийн хуваарилалт; -Стандартууд. 4-р бүлгийн 2-р хэсэг: Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний санхүүжилт -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний үүргийн гүйцэтгэлтэй холбоотой зардал; - Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний санхүүгийн эх үүсвэр, үйлчилгээний хураамж, төлбөрийн хувь хэмжээ; -Санхүүжилтийн үүрэг бүхий шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгч;	ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН СҮЛЖЭЭ, ШУУДАН ХОЛБООНЫ БАЙГУУЛАМЖ -БНКУ-ын шуудангийн сүлжээ; -Шуудангийн операторуудын шуудангийн сүлжээг төлөвлөх, хөгжүүлэх; -Шуудангийн салбар; -Шуудангийн чиглэл; -Шуудангийн салбарын хайрцаг (post office box); -Бичиг захидлын хайрцаг (mail box); -Шуудангийн операторын нэрийн тамга; -тээврийн хэрэгсэл ашиглах.	ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ИЛГЭЭМЖ -Шуудангийн илгээмж; -Шуудангийн илгээмжийн бүрдэл; -Шуудангаар илгээхийг хориглосон илгээмжүүд; -Илгээмж хүргэлт; -Илгээмжийг илгээгчид буцаах тохиолдлууд; -Шуудангийн операторын хянан шалгах үүрэг; -Хүргэгдээгүй шуудангийн илгээмжийн зохицуулалт; -Хүргэгдээгүй шууданг худалдсаны дараах арга хэмжээ; -Шуудангийн илгээмж хүргэх эцсийн хугацаа; -Нийтийн шуудангийн операторын шуудангийн сүлжээнд нэвтрэх; -Шуудангийн сүлжээнд нэвтрэх хүсэлтийн бүрдэл; -Шуудангийн сүлжээнд нэвтрэх хүсэлтээс татгалзах тохиолдлууд; -Сүлжээнд нэвтрэхтэй холбоотой маргааны шийдвэрлэлт; -Бүх нийтийн шуудангийн оператор болон нэвтрэх хэрэглэгчийн гэрээ;	ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ БОЛОН ШУУДАНГИЙН ИЛГЭЭМЖ -Шуудангийн илгээмжийн ангилал; -Шуудангийн үйлчилгээний төрлүүд; -Уламжлалт шуудангийн үйлчилгээ; -Захиалгат хэвлэл хүргэлтийн үйлчилгээ; -Буухиа шуудангийн үйлчилгээ; -Курьер үйлчилгээ;

	- Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний төлбөрийн ашиглалт болон төлбөр, баримт;		-Бүх нийтийн шуудангийн операторын хүлээх үүрэг; -Бүх нийтийн шуудангийн сүлжээнд нэвтрэх гэрээ дуусгавар болох.	
ТАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТАРИФ -Тарифын хэмжээ;	ТАВДУГААР БҮЛЭГ: ТӨРИЙН ХЯНАЛТ /STATE SUPERVISION/ -Өргөдөл; -Төрийн хяналт; -Төрийн хяналтын тусгайлсан арга хэмжээ; -Торгуулийн төлбөрийн хувь хэмжээ; -Мэдээллээр өгөх үүрэг; -Гомдлыг шийдвэрлэх; -Тайлагнах.	ТАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ ХЭРЭГЛЭГЧИД -Шуудангийн операторын үйлчилгээний чанар; -Шуудангийн үйлчилгээний онцлог; -Шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгчдийн эрхийг хамгаалах;	ТАВДУГААР БҮЛЭГ: ЗӨВШӨӨРӨЛ -Аж ахуйн нэгжийн зөвшөөрөл авах нөхцөл; -Зөвшөөрлийн төрлүүд; -Тусгай зөвшөөрөл; -Лиценз; -Батлах (67-72 дугаар зүйл);	ТАВДУГААР БҮЛЭГ: ХОРИГЛОЛТ -Шуудангийн илгээмжийн агууламжтай холбоотой хориг; -Шуудангийн илгээмжийн агууламжтай холбоотой хоригт үл хамаарах зүйлүүд; -Амьтан эсхүл бодис, хориотой зүйл агуулсан шуудангийн илгээмжтэй холбоотой үйл ажиллагаа.
ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ИЛГЭЭМЖИЙН ТӨРӨЛ, ЗЭРЭГЛЭЛ -Шуудангийн илгээмжийн төрөл, зэрэглэл; -Улс хоорондын шуудангийн илгээмж.	ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ: ХАРИУЦЛАГА	ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАН ХОЛБООНЫ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ -Аюулгүй байдлын арга хэмжээ; -Шуудангийн үндэсний операторын шуудангийн хамгаалалтын систем.	ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН МАРК -Шуудангийн марк; -Бүх нийтийн шуудангийн операторын гаргах марк, шуудангийн тэмдэг, ил захидал, филателийн бүтээгдэхүүн гаргах; -Шуудангийн марк хүчингүй болох.	ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ: БҮХ НИЙТИЙН ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний зохицуулалт; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний үүргийн тодорхойлолт; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийг сонгох; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний зуучлал; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээний чанарын хяналт; -Цэвэр өртгийг тодорхойлох;

				-Цэвэр өртгийн нөхөн олговрын нөхцөл;
ДОЛДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ОНЦЛОГ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА -Шуудангийн үйл ажиллагаанд хэрэглэх хэл; -Хаяг тодорхойгүй шуудангийн илгээмж; -Шуудангийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл; -Шуудангийн марк.	ДОЛДУГААР БҮЛЭГ: ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ -Нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн онцгой эрх; -Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн улсын бүртгэлийн үйл ажиллагаа дуусгавар болох; -Шилжилтийн заалтууд; -Хууль хүчин төгөлдөр болох.	ДОЛДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАН ХОЛБООНЫ САЛБАРЫН ОЛОН УЛСЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА -Олон улсын хамтын ажиллагаа; -Томилогдсон оператор; -Олон улсын шуудангийн солилцоо, олон улсын шуудангийн транзит;	ДОЛДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ ХЭРЭГЛЭГЧДИЙГ ХАМГААЛАХ БОЛОН ӨРГӨДӨЛ ГОМДОЛ ГАРГАХ -Өргөдөл гомдол; -Агентлагыг эсэргүүцсэн операторын мэдэгдэл; -Шуудангийн операторт хүлээлгэх хариуцлага; -Хариуцлагаас чөлөөлөх; -Илгээгчийн хариуцлага; -Хохирол нэхэмжлэх хөөн хэлэлцэх хугацаа;	ДОЛДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТАРИФ БА ТАРИФЫН БУУРАЛТ -Шуудангийн үйлчилгээний тариф ба тарифын бууралт; -Тусгай тариф.
НАЙМДУГААР БҮЛЭГ: ХЯНАЛТ ХАРИУЦЛАГА -Шуудангийн сүлжээний ашиглалт, үйлчилгээнд тавих хяналт; -Хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага.		НАЙМДУГААР БҮЛЭГ: ТӨГСГӨЛИЙН ЗААЛТУУД -Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхдээ хүлээсэн үүргээ зөрчсөний хариуцлага; -Шуудангийн үйлчилгээний тухай хууль тогтоомжийг зөрчвөл хүлээлгэх хариуцлага; -Хууль хүчин төгөлдөр болох хугацаа.	НАЙМДУГААР БҮЛЭГ: ХЯНАЛТ -Хяналт (87-91); -Хяналт шалгалтын журам дахь арга хэмжээ; -Хамгаалалтын арга хэмжээ	НАЙМДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТӨЛБӨР БА ШУУДАНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ УРЬДЧИЛГАА ТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГСЭЛ -Шуудангийн үйлчилгээний төлбөрийн гэрчилгээнүүд; -Шуудангийн урьдчилгаа төлбөрийн хэрэгсэл гаргах, эргэлтэд оруулах эрх; -Шуудангийн үйлчилгээний төлбөр; -Захиалгат хэвлэл хүргэлтийн үйлчилгээний төлбөр; -Урьдчилгаа төлбөрийн хэрэгсэлтэй шуудангийн үйлчилгээний төлбөр; -Маркжуулах машин ашиглах, шуудангийн төлбөр;

				-Олон улсад ашиглагдах купоноор хийх шуудангийн төлбөр; -ЕХ-ны гишүүн орнуудын шуудангийн үйлчилгээний төлбөрийн тохиролцоо; -Шуудангийн үйлчилгээний төлбөрөөс чөлөөлөх; -Огнооны тамга;
-	-	-	ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ: МЭРГЭШСЭН ХЯНАЛТ- ШИНЖИЛГЭЭ -Агентлагаас хийх мэргэшсэн хяналт-шинжилгээ (96-98)	ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ИЛГЭЭМЖИЙН НУУЦЛАЛ БА МЭДЭЭЛЛИЙН ХАМГААЛАЛТ -Шуудангийн илгээмжийн нууцлал ба мэдээллийн хамгаалалт; -Шуудангийн илгээмжийн мэдэгдэл хүлээн авах эрх.
-	-	-	АРАВДУГААР БҮЛЭГ: ХАРИУЦЛАГЫН ЗААЛТУУД -Хариуцлагын заалтууд (99-104)	АРАВДУГААР БҮЛЭГ: ШУУДАНГИЙН ИЛГЭЭМЖИЙН САНХҮҮГИЙН ХАРИУЦЛАГА -Шуудангийн операторын санхүүгийн хариуцлага; -Шуудангийн операторыг хариуцлагаас чөлөөлөх; -Эрх бүхий хүн; -Шуудангийн илгээмж алдагдсан, гэмтсэн, дутуу болсон тохиолдолд төлөх нөхөн төлбөр; -Илгээгчийн хариуцлага.
-	-	-	АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ТӨГСГӨЛИЙН БОЛОН ШИЛЖИЛТИЙН ЗААЛТУУД -(105-111 зүйл)	АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ:ШУУДАНГИЙН СҮЛЖЭЭ -Шуудангийн сүлжээний зохицуулалт
-	-	-	-	АРВАН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ЭРХ ҮҮРЭГ

				-Илгээгчийн эрх; -Илгээгчийн үүрэг; -Хаягт эзний (addressee) эрх.
-	-	-	-	АРВАН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: ГОМДЛЫГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ -Гомдол гаргах эцсийн хугацаа; -Гомдол гаргах, шалгах журам; -Гомдол шалгах ажиллагааны үр дүнгийн мэдээлэл;
-	-	-	-	АРВАН ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ЗАХИРГААНЫ ЗӨРЧИЛ -Шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх ерөнхий журмын зөрчил; -Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ эрхлэгчид тавих журам зөрчил; -Захиргааны зөрчлийг хянан шийдвэрлэх бүрэн эрх; -Шилжилтийн зохицуулалт.

3.3. Хуулиудад холбогдох нэр томъёог тодорхойлсон байдал

Хүснэгт 13:

	Улс	Нэр томъёоны тодорхойлолт
1	Монгол Улс	3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт 3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

	Шуудангийн тухай хууль Нийт 14 нэр томъёог тодорхойлсноос 9-ийг 2019 оны нэмэлт, өөрчлөлтөөр хийсэн байна.	3.1.1. “шуудан” гэж шуудангийн илгээмжийг хаягласан эзэнд нь хүргэх үйлдвэрлэл-технологийн иж бүрэн үйл ажиллагаа бүхий харилцаа холбооны төрлийг; 3.1.2. “шуудангийн сүлжээ” гэж шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагын салбар, цэг болон тэдгээрийн хооронд шуудангийн илгээмж тээвэрлэх чиглэлийн нийлбэр цогцыг; 3.1.3. “шуудангийн илгээмж” гэж үйлчлүүлэгчээс шуудангийн сүлжээ ашиглан, хаягласан эзэнд нь хүргүүлэхээр захидал, боодол, илгээлтийн хэлбэрээр хүлээлгэн өгсөн биет зүйлийг; 3.1.4.“захидал” гэж тодорхой этгээдэд хаягласан, дугтуйлсан болон дугтуйлаагүй гар бичмэл, хэвлэмэл баримт бичиг агуулсан шуудангийн илгээмжийг; 3.1.5.“боодол” гэж тодорхой этгээдэд хаягласан, эд зүйлс агуулсан битүүмжлэгдсэн шуудангийн илгээмжийг; 3.1.6. “илгээлт” гэж боодлоос овор хэмжээгээрээ том шуудангийн илгээмжийг; 3.1.7. “үйлчлэгч” гэж шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх эрх бүхий хуулийн этгээдийг; 3.1.8.“шуудангийн хайрцаг” гэж шуудангийн илгээмжийг цуглуулах, хүргэхэд ашиглах зориулалтаар тодорхой цэгт байрлуулсан хэрэгслийг; 3.1.9. “шуудангийн богц” гэж шуудангийн илгээмж хийж тээвэрлэхэд зориулсан савыг; 3.1.10.“шуудангийн нэгдсэн код” гэж үйлчлүүлэгчийн байршлыг тодорхойлсон тоо, эсхүл тоо, үсгийн хосолсон илэрхийллийг; 3.1.11.“шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигч” гэж шуудангийн бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийг хэрэгжүүлэгч байгууллагыг; 3.1.12.“шуудангийн үндсэн сүлжээ” гэж төрийн өмчийн оролцоотой, бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийг хэрэгжүүлэгч шуудангийн сүлжээг; 3.1.13.“шуудангийн үйлчилгээ” гэж үйлчлүүлэгчээс шуудангийн илгээмж хүлээн авч шуудангийн сүлжээгээр дамжуулан хаягласан эзэнд нь хүргэх нэгдмэл үйл ажиллагааг; 3.1.14.“үйлчлүүлэгч” гэж шуудангийн үйлчилгээг авч байгаа иргэн, хуулийн этгээдийг.
2	Латви Улс (БНЛУ) Шуудангийн тухай хууль Хуульдаа нийт 42 нэр томъёо тодорхойлсон.	1 дүгээр зүйл.Энэ хуульд ашигласан нэр томъёо Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно: 1) хаягт эзэн - шуудан илгээмжийг хүргэх ёстой хаягт заасан хувь хүн, эсхүл эрх бүхий төрийн байгууллага; 2) сэжигтэй шуудангийн илгээмж - мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодис агуулсан, эсхүл ийм бодис үйлдвэрлэх зориулалттай түүхий эд, шинэ сэтгэцэд нөлөөлөх бодис, эсхүл тэдгээрийг агуулсан бүтээгдэхүүн байж болзошгүй хил дамнасан шуудангийн илгээмж; 3) даатгуулсан шуудангийн илгээмж – илгээмжийн агуулгад учрах болзошгүй хохирол, хулгай, гэмтэл учирсан тохиолдолд зарласан үнээр даатгалд хамрагдсан, төлбөрийн баримт олгосон бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж;

	4) цахимаар хүлээн авсан илгээмж - шуудангийн операторт цахим хэлбэрээр хүлээлгэн өгсөн цааш илгээх хаягтай бичиг захидал; 5) дотоод шуудангийн илгээмж - Бүгд Найрамдах Латви улсын нутаг дэвсгэрт тээвэрлэгдэх шуудангийн илгээмж; 6) бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх цэгт шуудангийн илгээмжийг хүлээлгэн өгсөн болохыг баталгаажуулсан баримт илгээгчид илгээсэн бүртгэлтэй, бараа хүлээн авсан талаарх мэдээллийн бүртгэлтэй, бараа хүлээн авсныг нотлох систем ашиглан гарын үсэг болон бусад баталгаажуулалтаар хаягт эзэнд олгох шуудангийн илгээмж; 9) хэрэглэгч - шуудангийн үйлчилгээг хаягт эзэн, эсхүл илгээгчийн статустайгаар ашигладаг хувь хүн, эсхүл эрх бүхий төрийн байгууллага; 11) маркжуулах машин - шуудангийн үйлчилгээний төлбөрийг баталгаажуулсан шуудангийн илгээмж дээр тусгай тэмдэг тавихад ашиглах төхөөрөмж; 12) маркжуулах машины дардас - тус улсын нэр - Латви, тээвэрлэлтийн төлбөр, шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх цэгийн нэр, огноо зэргийг харуулсан дүрс гаргах зориулалттай хэвлэх хэв (зурагтай). аль зүйлийг хүлээн авсан (огнооны тамга), маркжуулах машин хэрэглэгчийн бүтэн нэр, шуудангийн хаяг; 13) хил дамнасан шуудангийн илгээмж - өөр улсаас хүлээн авсан эсвэл өөр улсын хаягт эзэн руу илгээсэн шуудангийн илгээмж, эсхүл Бүгд Найрамдах Латви улсын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрөхийг хэлнэ; 14) тээвэрлэлт - шуудангийн илгээмжийг шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх цэгээс ангилах газар хүртэл тээвэрлэх; ангилах талбайгаас шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх цэг хүртэл; 15) Дэлхийн шуудангийн холбоо - дэлхий даяар тогтвортой хөгжлийг дэмжих зорилготой олон улсын, хүмүүсийн хоорондын харилцаа холбоог хөнгөвчлөхийн тулд чанартай, үр ашигтай, хүртээмжтэй шуудангийн үйлчилгээг хангах олон улсын байгууллага юм; 16) шуудангийн оператор - хуульд заасны дагуу шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхээр бүртгүүлсэн оператор 17) шуудангийн илгээмж - арилжааны үнэ цэнэтэй эсвэл үнэгүй бараа, зүйлийг илгээсэн шуудангийн илгээмж; 18) шуудангийн үйлчилгээ - шуудангийн илгээмжийг тээвэрлэхтэй холбоотой арилжааны шинж чанартай үйл ажиллагаа шуудангийн илгээмжийг цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх, хүргэх зэрэг дараахь үйл ажиллагааны нэг буюу хэд хэдэн үйл ажиллагааг багтаана. Шуудангийн илгээмжийг цуглуулах, хүргэхтэй шууд холбоогүй тусдаа үйлчилгээ нь шуудангийн үйлчилгээд орохгүй. 19) шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх цэг - хэрэглэгчид өгөх боломжтой эсвэд шуудангийн илгээмж хүлээн авах биет объект (захидлын хайрцагнаас бусад). 20) шуудангийн илгээмж - шуудангийн оператороос хаяг хүлээн авагчид хүргэх эцсийн хэлбэрээр хаяглагдсан илгээмж. Эд зүйлийн хэмжээ, жин нь энэ хууль болон бусад хууль тогтоомжид заасан хязгаарын хэмжээнээс хэтрэхгүй байх ёстой. Тухайн зүйл дээр эсвэл тухайн зүйлийг хүлээн авагчийн хаягийг заасан бол тухайн зүйлийг хаяглагдсанд тооцно. 21) задгай шуудангийн илгээмж - нэг хувь хүн, нэг хуулийн этгээдийн хүлээлгэн өгсөн хаягтай захидал нэг илгээмжээр олон тооны хаяг хүлээн авагчид руу хандсан бөгөөд шуудангийн оператор нь шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой цуглуулах, анхны ангилах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаггүй мөн илгээх, хүргэх талаар илгээгч нь шуудангийн оператортой гэрээ байгуулсан байдаг;
--	--

		22) шуудангийн сүлжээ - үйлдвэрлэл, технологи, тээврийн болон бусад нөөцийн систем. шуудангийн илгээмжийг цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх, хүргэх зорилготой систем; 23) шуудангийн хайрцагны цэг - барилгын гадна талд байрлуулсан хэд хэдэн шуудангийн хайрцаг; 24) шуудангийн хайрцаг - хүлээн авсан шуудангийн илгээмжийг байршуулах зориулалттай хэрэглэгчийн хайрцаг; 25) шуудангийн марк - баталгаажуулсан нэрлэсэн үнэ бүхий шуудангийн урьдчилгаа төлбөрийн наалдамхай хэрэгсэл; 26) хүргэлтийн бэлэн мөнгө - шуудангийн илгээмжийг хүлээн авагчид олгохдоо мөнгөний хэмжээ илгээгчийн заасан мөнгийг хүлээн авагчаас авдаг бөгөөд энэ дүнг шуудангийн оператор хариуд нь илгээдэг. 27) хүргэлт - шуудангийн илгээмжийг сүүлчийн шуудангийн ангилах газраас хүлээн авагчид хүргэх; 28) хүлээн авагч - хүлээн авагч буюу түүний эрх бүхий этгээд; 29) цуглуулах - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх цэг дээр илгээгчээс шуудангийн илгээмжийг цуглуулах; 30) бэлэн мөнгөний шилжүүлэг - Дэлхийн шуудангийн холбооноос тогтоосон шуудангийн илгээмж нь энэ хуулийн 6 дугаар зүйлийн хоёр дахь хэсгийн 4 дэх хэсэгт заасны дагуу оператор нь төлбөр төлөгчөөс мөнгөн хөрөнгийг шилжүүлэхээр хүлээн авдаг. Мөнгө хүлээн авагчид мөнгөн гуйвуулгын маягтанд өгсөн зааврын дагуу мөнгөн дүнг бэлнээр төлнө; 31) олон улсын хариу тасалбар - Дэлхийн шуудангийн холбооноос гаргасан шуудангийн урьдчилгаа төлбөрийн хэрэгсэл нь ДШХ-ны аль ч гишүүн орноос авч болох бөгөөд энгийн шуудан нь 20 граммаас их байх ёстой; 32) илгээгч - өөрийгөө илгээгч гэж тодорхойлсон хувь хүн эсвэл төрийн байгууллагын эрх бүхий байгууллага; 33) ангилах - цуглуулсан шуудангийн илгээмжийг шуудангийн операторын заасан параметрийн дагуу ангилах; тэдгээрийг цаашид хүлээн авагчдад хүргэхэд бэлтгэх; 34) бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ - Бүгд Найрамдах Латви улсын нутаг дэвсгэр газарзүйн байршил хамаарахгүйгээр дээрх бүх хэрэглэгчдэд тодорхой чанарын болон ерөнхий шуудангийн үйлчилгээний доод хэмжээ хамаарах эдийн засгийн ашиг сонирхол дээр тулгуурлан хүртэнэ; 35) бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгч - бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээнд заасан үүргийн дагуу тогтоосон журмын дагуу сонгогдсон шуудангийн оператор Бүгд Найрамдах Латви улсын нутаг дэвсгэрт бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээг үзүүлдэг. 36) захидлын хайрцаг - шуудангийн илгээмжийг байршуулах зорилгоор тусгайлан хийж, хайрцагт байрлуулсан хайрцаг. олон нийтийн газар, илгээгч нь хаяг хүлээн авагчид цаашид илгээхийн тулд энгийн шуудангийн илгээмжийг хадгалах боломжтой; 37) шуудангийн илгээмж - шуудангийн операторын тодорхойлсон төрөл, жин, хэлбэр, хэмжээтэй хаяглагдсан шуудангийн илгээмж. 38) энгийн шуудангийн илгээмж - төлбөрийн баримт олгоогүй бөгөөд хүргэгдсэн бүртгэлгүй шуудангийн илгээмж хүлээн авагчийг шуудангийн хайрцагндаа хийж, хүлээн авагдаа гарын үсэг аваагүй шуудангийн илгээмж; 39) ерөнхий зөвшөөрөл - шуудангийн операторын хууль тогтоомжид заасан бүх буюу тодорхой төрлийн шуудангийн үйлчилгээнд хамаарна эрх, үүрэг.
4	Эстони Улс (БНЭУ) Шуудангийн тухай хууль	1) Шуудангийн үйлчилгээ - хаяглагдсан шуудангийн илгээмжийг эдийн засгийн үйл ажиллагаа болгон дамжуулах; 2) Хаягт эзэн - илгээгчийн хүслийн дагуу шуудангийн илгээмжийг шуудангийн хаягаар хүлээн авах ёстой этгээд; 3) Шуудангийн илгээмжийг илгээгч - шуудангийн илгээмжийн агуулгыг хариуцаж, хүсэл зоригийн дагуу шуудангийн илгээмжийг шилжүүлэхээр шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчид хадгалуулсан этгээд; 4) Захидал харилцааны зүйл - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн хаягаар илгээгдсэн, зохих ёсоор савлаж, шилжүүлэхээр хадгалуулсан объект, эд зүйлсийг хэлэх бөгөөд бичиг захидал, хэвлэл, жижиг багц нь захидал харилцааны зүйлд хамаарна.

		5) Шуудангийн илгээмж - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн хаягаар хаяглагдсан, зохих ёсоор савлаж, шилжүүлэхээр хадгалуулсан зүйлийг ойлгоно. 6) Тогтмол хэвлэл - илгээгчээс захиалж, илгээгчээс шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчид тогтмол шилжүүлэх зорилгоор улиралд нэгээс доошгүй давтамжтайгаар илгээсэн хаягт хэвлэлийг ойлгоно. 7) Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ - дэд хэсэгт заасан шуудангийн үйлчилгээг тасралтгүй, өндөр чанартай үзүүлэхийг ойлгоно. 8) Шуудангийн сүлжээ - шуудангийн илгээмжийг дамжуулахад шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн ашигладаг тоног төхөөрөмж, байгууламжийн цогцыг ойлгоно. 9) Бүртгэлийн сүлжээ - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс шуудангийн илгээмжийг нэвтрэх цэгээс цуглуулахад ашигладаг тоног төхөөрөмж, байгууламжийн багцыг ойлгоно. 10) Түгээх сүлжээ - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс шуудангийн илгээмжийг хүлээн авагчдад хүргэхэд ашигладаг тоног төхөөрөмж, байгууламжийг ойлгоно. 11) Нэвтрэх цэг - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд ашигладаг бизнесийн болон бусад байгууламжийг ойлгоно. 12) Шуудангийн газар - тусгай зөвшөөрөлд заасан шуудангийн бүх үйлчилгээг үзүүлэх байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг газрыг ойлгоно. 13) Шуудангийн хайрцаг - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн бүрдүүлгийн сүлжээнд байнга байрладаг, шуудангийн илгээмжийг цуглуулах байгууламжийг ойлгоно. 14) Шуудангийн төлбөрийн хэрэгсэл - шуудангийн илгээмжийг дамжуулсны төлбөрийг нотлох шуудангийн марк, маркжуулах машины дардас эсвэл шуудангийн илгээмж дээр оруулсан бусад дардсыг ойлгоно. 15) Шуудангийн нууц - шуудангийн илгээмжийн агуулга болон тодорхой хүний шуудангийн тээвэрт хамаарах бүх мэдээллийн нууцлалыг хэлнэ.
5	Казахстан (БНКУ) Шуудангийн тухай хууль Хуулиар нийт 64 нэр томъёог тодорхойлсон	1) Шуудангийн салбар дахь хайрцаг - шуудангийн үйлчилгээний эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон журмын дагуу үйлдвэрлэлийн нэгжид суурилсан, хүлээн авагчдын ашигладаг төрөл бүрийн шуудангийн илгээмжийг цуглуулах тусгай хайрцаг; 2) Шуудангийн хайрцаг - барилга байгууламж, орон сууц (орон сууцны барилгад), хаяг хүлээн авагчдын шуудангийн илгээмжийг цуглуулах тусдаа байшинд суурилуулсан тусгай кластер хайрцаг; 3) Хаяг хүлээн авагч - шуудангийн илгээмж эсвэл шуудангийн мөнгө илгээсэн шуудангийн үйлчилгээний хэрэглэгч; 3-1) Шуудангийн тусгай үйлчилгээ - шуудангийн үндэсний операторын бүтцийн нэгжээс үзүүлж буй шуудангийн, тусгай болон бусад илгээмжийг хүлээн авах, боловсруулах, хамгаалах, тээвэрлэх, хүргэх (тушаах) үйл ажиллагааг хангадаг шуудангийн

	шуудангийн үйлчилгээний төрөл. хуулиар хамгаалагдсан нууц, үнэт зүйл, түүний дотор үнэт металл, үнэт чулуу, түүгээр хийсэн бүтээгдэхүүн; 4) Нэрийн тамга - шуудангийн операторын нэр, түүний үйлдвэрлэлийн нэгж, түүнчлэн шуудангийн операторын тодорхойлсон бусад мэдээллийг баримт бичиг, шуудангийн илгээмж дээр хэвлэх төхөөрөмж; 5) Багц - хэмжээ, жин, баглаа боодлын арга нь шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх журамд нийцсэн тогтмол хэвлэл, албан бичиг, баримт бичиг болон бусад зүйлийг агуулсан, бүртгэлгүй буюу бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж; 6) Хосолсон шуудан - шуудангийн оператор шуудангаар хүлээн авч, хүлээн авагчид захидал (ил захидал), эсвэл шуудангийн оператор шуудангаар хүлээн авдаг захидал (ил захидал) хэлбэрээр илгээдэг и-мэйл (мэдээлэл). хаяг хүлээн авагчид цахим шуудангийн хайрцаг эсвэл цахим шуудангийн хайрцагт имэйл (мессеж) хэлбэрээр хүргэх; 7) Хосолсон илгээмжийг шуудангаар илгээх үйлчилгээ - хосолсон шуудангийн илгээмжийг хүлээн авах, боловсруулах, хүргэх, (эсвэл) хүлээлгэн өгөх шуудангийн операторын үйл ажиллагаа; 8) Бүх нийтийн шуудангийн холбоо - нутаг дэвсгэр нь олон улсын шуудангийн илгээмжийг харилцан солилцох шуудангийн нэг нутаг дэвсгэрийг бүрдүүлдэг, шуудангийн харилцаа холбоог зохион байгуулах, сайжруулах, энэ чиглэлээр таатай нөхцлийг бүрдүүлэх зорилготой гишүүн орнуудаас бүрдсэн олон улсын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх; 9) Бүх нийтийн шуудангийн холбооны актууд - Дэлхийн шуудангийн холбооны дүрмийн дагуу их хурлаар батлагдсан баримт бичиг; 10) Бичгээр захидал харилцаа - бүртгэлгүй, бүртгэлтэй захидал, ил захидал, багц, жижиг багц; 11) Тогтмол хэвлэлийг захиалгаар түгээх - шуудангийн оператор нь хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн өмчлөгч, түүний төлөөлөгчтэй байгуулсан гэрээний дагуу тогтмол хэвлэлийг интернетээр дамжуулан захиалах, хүлээн авах ажлыг зохион байгуулах үйлчилгээ, тогтмол хэвлэлийг боловсруулах, тээвэрлэх, шуудангийн операторын үйлчилгээг хэрэглэгчдэд хүргэх; 12) Олон улсын бизнесийн хариу захидал - Дэлхийн шуудангийн холбооны актуудын дагуу илгээгчээс буцах шуудангийн төлбөрийг урьдчилан төлсөн шуудангийн илгээмж; 13) Шуурхай шуудангийн үйлчилгээ - шуудангийн илгээмжийг хурдан боловсруулах, тээвэрлэх, хүргэх, (эсвэл) хүлээлгэн өгөх; 14) Илгээгч - шуудангийн илгээмж, мөнгө шилжүүлэхээр шуудангийн операторт шилжүүлдэг шуудангийн үйлчилгээний хэрэглэгч; 15) Илгээмж - хэмжээ, жин, сав баглаа боодол нь шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх журамд нийцсэн эд зүйл, эд зүйл, бараа агуулсан бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж;
--	--

	16) Шуудан зөөгч - шуудангийн оператортой гэрээ байгуулсан, шуудангийн байгууламжаас гадуур илгээгчээс бүртгэлтэй шуудангийн илгээмжийг хүлээн авч, шуудангийн илгээмж дээр заасан хаягаар хүлээн авагч, илгээгчид хүргэдэг шуудангийн операторын ажилтан, хувь хүн; 17) Шуудангийн үйлчилгээ - шуудангийн илгээмжийг хүлээн авах, тээвэрлэх, хүргэх шуудангийн үйлчилгээ; 18) Гүйлгээний өдөр - шуудангийн оператор шуудангийн үйлчилгээ үзүүлдэг ажлын цаг; 19) Үйлдвэрлэлийн нэгж - шуудангийн операторын шуудангийн үйл ажиллагаа явуулахаар төлөвлөж, тоноглогдсон барилга байгууламж, орон зай; 20) Шуудан - Дэлхийн шуудангийн холбооны хууль, энэ хуульд заасны дагуу шуудангийн операторуудын багц үйлчилгээ үзүүлэх, бусад үйл ажиллагаа явуулахыг баталгаажуулдаг харилцаа холбооны төрөл; 21) Бүх нийтийн шуудангийн үйлчилгээ - аль ч суурин газрын шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгчдэд тодорхой хугацаанд, зохих чанартай, тогтмол төлбөртэйгээр үзүүлэх бүх нийтийн харилцааны үйлчилгээний нэг хэсэг болох эдгээр үйлчилгээг хүртээмжтэй байлгах үйлчилгээ; 22) Шуудангийн үйлчилгээ - шуудангийн операторуудын бүртгэлтэй болон бүртгэлгүй шуудангийн илгээмж, шуудангийн мөнгөн гуйвуулга, эрлийз шуудангийн илгээмжийг шилжүүлэх, тогтмол хэвлэл түгээх, нэрийн хуудас, филателийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах үйл ажиллагаа; 23) Шуудангийн хэрэгсэл - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд ашигладаг техникийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, технологи; 24) Захидлын хайрцаг - бүртгэлгүй захидал, ил захидал цуглуулах зориулалттай жигд өнгө, хэлбэр, хэмжээтэй хайрцаг; 25) Шуудангийн сүлжээ - шуудангийн операторын шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэхэд ашигладаг үйлдвэрлэлийн нэгж, шуудангийн маршрутын багц; 26) Шуудангийн илгээмж - шуудангийн оператор шилжүүлэхээр хүлээн авсан бичгээр захидал, илгээмж; 27) Шуудангийн илгээмжийг хүргэх - шуудангийн илгээмжийг очих газрын үйлдвэрлэлийн нэгжээс шуудангийн хайрцаг, шуудангийн хайрцаг руу эсвэл илгээгчийн заасан өөр хаяг руу шилжүүлэх; 28) Шуудангийн шилжүүлэг - шуудангийн илгээмжийг хүлээн авах, боловсруулах, тээвэрлэх, (эсвэл) шилжүүлэх, хүргэх, (эсвэл) хүлээлгэн өгөх үйл ажиллагааны багц; 29) Шуудангийн илгээмжийг хүлээн авах - шуудангийн оператор илгээгчээс хүлээн авсан, түүнчлэн шуудангийн хайрцагнаас цуглуулсан шуудангийн илгээмжийг цаашид тээвэрлэх зорилгоор бүртгэх; 30) Шуудангаар харьцах - шуудангийн илгээмжийг үйлдвэрлэх, тээвэрлэхэд бэлтгэх ажлыг хангах;
--	--

	31) Шуудангийн илгээмжийг хүлээлгэн өгөх - шуудангийн илгээмжийг хүлээн авагч, эсхүл түүний хууль ёсны төлөөлөгч, итгэмжлэлийн үндсэн дээр ажиллаж буй итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчдөө гардан хүргэх; 32) Шуудангийн илгээмжийг тээвэрлэх - шуудангийн илгээмжийг илгээх цэгээс хүлээн авагчид хүргэх, (эсвэл) хүлээлгэн өгөх зорилгоор хүргэх цэгийн үйлдвэрлэлийн нэгж рүү шилжүүлэх (тээвэрлэх); 33) Шуудангийн код - шуудангийн илгээмж, шуудангийн мөнгөний шилжүүлгийг хурдасгах зорилгоор үл хөдлөх хөрөнгийн объектод засаг захиргааны нутаг дэвсгэрийг тодорхойлох, системчлэх зорилгоор олгосон нөхцөлт тоо, цагаан толгойн хаягийн тэмдэглэгээ; 34) Ил захидал - тусгай стандарт маягт дээр бичсэн зурвас бүхий бүртгэлгүй буюу бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж; 35) Шуудангийн үйл ажиллагаа - шуудангийн сүлжээгээр дамжуулан шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх; 36) Шуудангийн үйл ажиллагааны субъектууд - шуудангийн операторууд, шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгчид; 37) Шуудангийн оператор - Бүгд Найрамдах Казахстан улсад бүртгэлтэй шуудангийн үйлчилгээ эрхэлдэг хувь хүн, хуулийн этгээд; 38) Шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгч - шуудангийн оператор, түүний дотор шуудангийн оператортой байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үзүүлж буй үйлчилгээний хэрэглэгч болох хувь хүн, хуулийн этгээд; 39) Шуудангийн салбарын эрх бүхий байгууллага - бүрэн эрхийнхээ хүрээнд шуудангийн салбарт төрийн бодлого, төрийн хяналт, зохицуулалт, зохицуулалтыг хэрэгжүүлдэг Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын гүйцэтгэх төв байгууллага; 40) Заалт - шуудангийн марк, блок, тамгатай дугтуй ба (эсвэл) ил захидал, шуудангийн тоолуурын даруулга, цахим болон бусад тэмдэглэгээ зэрэг шуудангийн операторын бичгээр захидал харилцаанд ашигласан шуудангийн төлбөрийг илэрхийлсэн тэмдэглэгээ; 41) Улсын тэмдэг - шуудангийн марк, блок, тамгатай дугтуй ба (эсвэл) ил захидал, шуудангийн тоолуурын хэмжээ, эрх бүхий байгууллагаас гүйлгээнд гаргасан цахим болон бусад тэмдэглэгээ, шуудангийн үндэсний операторын үйлчилгээний төлбөрийг баталгаажуулсан; 42) Шуудангийн тэмдэг - шуудангийн илгээмжийн хадгалалтыг хүлээн авсан үйлдвэрлэлийн нэгжийн нэр, илгээсэн газар, шуудангийн илгээмжийг хадгалсан огноо, цаг, шуудангийн нэр зэргийг харуулсан баримт бичиг, шуудангийн илгээмжид дардас хийх төхөөрөмж. шуудангийн илгээмжийг хүлээн авсан үйлдвэрлэлийн нэгж, очих газар, хүлээн авсан огноо, цаг, шуудангийн илгээмжийг хүлээн авагчид хүлээлгэн өгсөн болон (эсвэл) хүлээлгэн өгсөн үйлдвэрлэлийн нэгжийн нэр, хүргэлтийн болон (эсвэл) хүлээлгэн өгсөн огноо, цаг; 43) Шуудангийн мөнгөн гуйвуулга - эрх бүхий байгууллагаас баталсан шуудангийн илгээмжийн маягтыг бөглөх шаардлагатай, энэ хууль болон Дэлхийн Шуудангийн Холбооны актад заасны дагуу илгээгчийн хүлээн авагч руу мөнгө шилжүүлэх даалгаврыг биелүүлж байгаа шуудангийн оператороос үзүүлж буй шуудангийн үйлчилгээ; 44) Захидал харилцааны нууц - шуудангийн хаяг, шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгчдийн хувийн мэдээлэл, шуудангийн илгээмж, тэдгээрийн агуулга, байршлын талаархи мэдээлэл;
--	---

	45) Шуудангийн хаяг - шуудангийн илгээмж, мөнгөн шилжүүлгийг хүргэх, (эсвэл) хүлээлгэн өгөх зорилгоор шуудангийн үйлчилгээ хэрэглэгчээс тодорхойлсон газар; 46) Илгээмжийн автомат терминал - шуудангийн мөнгөн гуйвуулгаас бусад шуудангийн илгээмжийг хүлээн авах, илгээх, хадгалах, хүргэх (гаршуулах), цуглуулах зориулалттай автомат төхөөрөмж; 47) Шуудангийн ажилтан - шуудангийн оператортой хөдөлмөрийн харилцаатай, илгээгчээс шуудангийн илгээмж хүлээн авах, түүнчлэн шуудангийн илгээмжийг хүлээн авагч, илгээгчид хүргэх, (эсвэл) хүлээлгэн өгөх ажилтан; 48) Таних - ирүүлсэн мэдээллийг үйлчилгээ үзүүлэхэд шаардлагатай хувь хүний тухай мэдээлэлтэй харьцуулах журам; 49) Томилогдсон оператор - Бүгд Найрамдах Казахстан даяар шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх, түүнтэй холбоотой Дэлхийн шуудангийн холбооны актаас үүссэн үүргийн биелэлтийг хангах зорилгоор эрх бүхий байгууллагаас томилогдсон шуудангийн оператор; 50) Тариф - шуудангийн операторын үйлчилгээний төлбөрийн хэмжээ; 51) Бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж - шуудангийн илгээмжийн бүртгэлийн дугаар (танихлах үсэг, тоон зураасан код) өгснөөр илгээгчид баталгаажуулсан баримт бичгийг цаасан дээр эсвэл цахим хэлбэрээр хүлээн авч, хүлээн авагчид хүлээлгэн өгсөн бичгээр захидал, илгээмж. шуудангийн илгээмжийг гарын үсэг зурсан эсвэл өөр аргаар автоматжуулсан (цахим) төхөөрөмж, тоног төхөөрөмж, мэдээллийн системийг ашиглан ийм хүргэлтийг баталгаажуулсан; 52) Бүртгэлгүй шуудангийн илгээмж - илгээгчдэд баримт олгохгүйгээр (шуудангийн регистрийн дугаар, таних үсэг, зураасан код өгөхгүйгээр) шуудангийн хайрцаг эсвэл үйлдвэрлэлийн нэгжээр дамжуулан хүлээн авч, хүлээн авагчид хүлээн авалгүйгээр хүргүүлсэн бичгийн захидал; 53) Шуудангийн үндэсний сүлжээ - Бүгд Найрамдах Казахстан даяар шуудангийн операторын шуудангийн сүлжээ бөгөөд үүгээр дамжуулан шуудангийн операторууд өөрсдийн үйлчилгээг хэрэглэгчдэд хүргэдэг; 54) Үндэсний шуудангийн оператор - энэ хуульд заасан үүргийг хариуцаж, хувьцаат компанийн зохион байгуулалт, эрх зүйн хэлбэрээр үүсгэн байгуулсан шуудангийн эрх бүхий байгууллагаас томилсон шуудангийн оператор; 55) Шуудангийн илгээмжийг хүргэх үед цуцлуулах - илгээгчийн зааврын дагуу илгээгчийн хаяг руу шилжүүлэхийн тулд шуудангийн оператор руу хүргэсний дараа үнийг нь (илгээгчийн тогтоосон) шуудангийн илгээмж; 56) Филателийн бүтээгдэхүүн - улсын тэмдэг, филателийн бүтээгдэхүүнийг гаргах, худалдах журмын дагуу шуудангийн гүйлгээнээс хасагдсан цуглуулга болох улсын тэмдэг; 57) Маркжуулах машин - шуудангийн үйлчилгээний төлбөрийг баталгаажуулах, бичгээр захидал хүлээн авсан огноо болон бусад мэдээллийг зааж өгөх бичгээр захидал харилцаанд дардас хэрэглэх зориулалттай төхөөрөмж;
--	--

	58) Олон улсын хариу тасалбар - Дэлхийн шуудангийн холбооноос гүйлгээнд нэвтрүүлсэн, Дэлхийн Шуудангийн Холбооны гишүүн аль ч улсад шуудангаар сольж болох, 20 грамм хүртэл жинтэй, олон улсын энгийн захидалд илгээсэн шуудангийн доод хэмжээ бүхий баримт бичиг; 59) Олон улсын шуудангийн солилцооны газар - олон улсын шуудангийн орж ирж буй болон гарч буй илгээмжийг боловсруулах, түүнчлэн эдгээр илгээмжид улсын орлогын албанаас гаалийн хяналт тавих үйлдвэрлэлийн нэгж; 60) Олон улсын шуудангийн илгээмж - Бүгд Найрамдах Казахстан Улсаас илгээхээр хүлээн авсан, Бүгд Найрамдах Казахстан Улсад ирж байгаа эсвэл Бүгд Найрамдах Казахстан Улсад дамжин өнгөрөх шуудангийн илгээмж; 61) Захидал - шуудангийн үйлчилгээ үзүүлэх дүрмийн дагуу хэмжээ, жин, сав баглаа боодол зэргийг бичгээр илгээсэн бүртгэлгүй, бүртгэлтэй шуудангийн илгээмж, бусад жижиг илгээмж; 62) Дотоодын шуудангийн илгээмж - Бүгд Найрамдах Казахстан улсын нутаг дэвсгэрт илгээхээр хүлээн авсан шуудангийн илгээмж; 63) Цахим шуудангийн хайрцаг - шуудангийн операторын үйлчилгээний хэрэглэгчийн домэйн нэр бөгөөд энэ нь шуудангийн оператор, шуудангийн үндэсний операторын мэдээллийн системд цахим шуудан (мессеж) дамжуулах зориулалттай цахим шуудангийн хаяг юм. баримт бичиг, мэдээлэл ба (эсвэл) эрлийз зүйл, тэдгээрийн хадгалалт; 64) Цахим шуудан (мессеж) - харилцаа холбооны сүлжээ, интернет эсвэл цахим мэдээллийн хэрэгслийг ашиглан цахим хэлбэрээр илгээсэн мэдээлэл.
--	---